

College voor Examens

NEDERLANDS HAVO

Syllabus centraal examen 2015 (3F)

April 2013

© 2013 College voor Examens, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

CvE syllabuscommissie examenprogramma 2011 Nederlands havo/vwo:

Voorzitter: Helge Bonset

Secretaris: Theun Meestringa (SLO)

Toetsdeskundige: Karin Heesters (Cito)

Lid vakvereniging: Karin Blom, docent Nederlands havo/vwo, lerarenopleider

Lid vakvereniging: Patrick Rooijackers, docent Nederlands havo/vwo

Waarnemer mbo: Jacqueline de Maa, secretaris syllabuscommissie mbo 3F (ITTA)

Inhoud

VOORWOORD	4
VERANTWOORDING	5
1. EXAMENSTOF VAN CENTRAAL EXAMEN EN SCHOOLEXAMEN.....	9
2. SPECIFICATIE VAN DE GLOBALE EINDTERMEN VOOR HET CE.....	10
Domein A: Leesvaardigheid	10
Domein D: Argumentatieve vaardigheden.....	12
3. HET CENTRAAL EXAMEN	13
Zittingen centraal examen	13
Vakspecifieke regels centraal examen.....	13
Hulpmiddelen.....	13
BIJLAGE 1 EXAMENPROGRAMMA NEDERLANDSE TAAL EN LITERATUUR HAVO/VWO	14
BIJLAGE 2 REFERENTIELEVEL 3F LEZEN ZAKELIJKE TEKSTEN	16
BIJLAGE 3 REFERENTIELEVEL 4F LEZEN ZAKELIJKE TEKSTEN	17
BIJLAGE 4 VOORBEELDEXAMENS HAVO EN VWO	18

Voorwoord

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma. Het examenprogramma geldt tot nader order.

Het College voor Examens (CvE) geeft in een syllabus, die in beginsel jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Behalve een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen kan de syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten, bijvoorbeeld over een of meer van de volgende onderwerpen: specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van domeinen of exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (zoals computerexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

Ten aanzien van de syllabus is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar zijn aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties. De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn door de SLO handreikingen geproduceerd die niet in deze uitgave zijn opgenomen.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2015. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen van deze versie afwijken. Voor het examenjaar 2016 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld. Het CvE publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi. Dit gebeurt via Examenblad.nl (www.examenblad.nl), de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs. In de syllabi 2015 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2014 duidelijk zichtbaar. De veranderingen zijn geel gemarkeerd. Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2015 geen inhoudelijke veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan zo nodig ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekendgemaakt worden. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

Voor opmerkingen over syllabi houdt het CvE zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cve.nl of aan CvE, Postbus 315, 3500 AH Utrecht.

De voorzitter van het College voor Examens,
Drs. H.W. Laan

Verantwoording

Opdracht en achtergrond

De syllabuscommissie Nederlands havo en vwo 2015 kreeg van het College voor Examens de volgende opdracht:

"Het aanpassen van de twee syllabi Nederlands havo en vwo in het kader van de volgende veranderingen van het centraal examen leesvaardigheid per 2015:

- De langere tekst met vragen van het huidige examen blijft gehandhaafd; in plaats van de huidige samenvattingsopdracht worden enkele kortere teksten met vragen op niveau 3F voor havo en 4F voor vwo opgenomen.
- Het *Subdomein A3: Samenvatten* wordt binnen deze opzet door middel van open en gesloten vragen getoetst.
- Aandachtspunt bij het voorgaande is de omschrijving bij dit onderdeel (Samenvatten) in het referentiekader voor zowel havo als vwo. In hoeverre kan hieraan tegemoet gekomen worden binnen het kader van het centraal examen?

Het opnemen van een voorbeeldexamen per schoolniveau in beide syllabi, die een illustratie vormen van de veranderingen in het centraal examen Nederlands per 2015".

De achtergrond van deze opdracht formuleerde het College voor Examens als volgt:

"Door de verscherpte uitslagregels (2012, kernvakkenregeling 2013) en de invoering van het referentiekader taal (2014 in VO en MBO¹) is een betrouwbaar centraal examen belangrijker dan ooit, en vormt ook transparantie als het gaat om vergelijkbaarheid van niveaus over de onderwijssectoren heen een belangrijk aandachtspunt. Het CvE acht het daarom van groot belang om (los van een eventuele invoering van een centraal examen schrijfvaardigheid) te werken aan een aangepaste vorm van het centraal examen Nederlands leesvaardigheid havo en vwo, met als doel voor 2015 een centraal examen aan te kunnen bieden dat aan de grootst mogelijke kwaliteitseisen voldoet. Daarom wordt de vigerende samenvattingsopdracht vervangen door een toetsgedeelte, waarmee vanwege de grotere samenhang met het andere toetsgedeelte een hogere toetsbetrouwbaarheid te bereiken is. Het referentiekader taal wordt tevens op een transparante manier getoetst, die vergelijkbaar is over de onderwijssectoren heen".

Werkwijze en resultaat

De syllabuscommissie heeft uitvoerig gesproken over een juiste aanpassing van de specificatie van de eindterm in subdomein A3 van het examenprogramma Nederlands havo en vwo, en over verschillende voorstellen ter concretisering van deze veranderingen in de vorm van examenvragen en voorbeeldexamens. Daarbij is voor haar een belangrijk uitgangspunt geweest dat toetsing van de vaardigheid in het samenvatten in de nieuwe centrale examens havo en vwo een duidelijk herkenbaar element zou blijven.

Het resultaat is drieërlei:

- een aangepaste syllabustekst voor subdomein A3 (Samenvatten);
- een typologie van samenvattingsopgaven, waaronder nieuwe typen;
- voorbeeldexamens Nederlands voor havo en vwo met meerdere teksten met vragen, waaronder samenvattingsopgaven.

¹ Ten tijde van het opstellen van de opdracht voor de syllabuscommissie was nog niet bekend dat de prestatie-eisen die voortvloeien uit het referentiekader taal met één jaar zouden worden uitgesteld, zie brief van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 19 december 2012.

Door de invoering van de referentieniveaus taal in de centrale examens Nederlands vmbo, havo en vwo zullen vanaf het examenjaar 2015 de prestatie-eisen die voortvloeien uit de referentieniveaus taal mede bepalend zijn voor de normering. Hierover worden scholen door het CvE apart geïnformeerd.

Aangepaste syllabustekst

De oude syllabustekst voor subdomein A3 (Samenvatten) luidt als volgt:

De kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten

- de kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten, d.w.z. reduceren tot de hoofduitspraak of hoofduitspraken met bijbehorende ondersteuning of (belangrijke) ondergeschikte uitspraken;
- de maximale omvang van de samenvatting is ongeveer 10 % van de oorspronkelijke tekst;
- de samenvatting moet een goed geformuleerde tekst zijn die los van de uitgangstekst te begrijpen valt; dit impliceert een eigen redactie met mogelijk een andere ordening dan de uitgangstekst, waarin echter wel plaats is voor woorden en zinswendingen uit de uitgangstekst.

De aangepaste syllabustekst voor subdomein A3 (Samenvatten) luidt als volgt:

De kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten:

- de kandidaat kan teksten en tekstgedeelten reduceren tot de hoofduitspraak of hoofduitspraken met (belangrijke) ondergeschikte uitspraken;
- de kandidaat kan informatie uit teksten en tekstgedeelten (her)ordenen tot hoofduitspraak of hoofduitspraken met (belangrijke) ondergeschikte uitspraken;
- de kandidaat kan beoordelen of een gegeven samenvatting de hoofduitspraak of hoofduitspraken van de tekst of het tekstgedeelte bevat met (belangrijke) ondergeschikte uitspraken.

De elementen uit de oude syllabustekst die vervallen zijn, hebben betrekking op de opdracht tot het zelfstandig samenvatten van een langere tekst, en zijn daarom tegelijk met deze opdracht komen te vervallen.

De nieuw toegevoegde elementen hebben betrekking op de samenvattingsopgaven zoals die deel zullen gaan uitmaken van de nieuwe centraal examens havo en vwo per 2015.

Typologie van samenvattingsopgaven

De opgaven waarmee samenvatten getoetst kan worden, zijn hieronder geordend volgens de drie elementen van de nieuwe specificatie bij subdomein A3. De lijst is niet uitputtend.

Reduceren tot hoofduitspraak of hoofduitspraken

- Wat is de hoofdgedachte van tekst x?
- Wat is de hoofdgedachte van tekstdeel x?
- Vat het standpunt samen dat de auteur inneemt in alinea x tot en met y. (zie opgave 7 voorbeeldexamen vwo)
- Wat is de hoofdvraag waarop tekst x een antwoord probeert te geven? (zie opgave 18 voorbeeldexamen havo)
 - A
 - B
 - C
 - D
- Maak een samenvatting van alinea x. (zie opgave 22 in voorbeeldexamen havo)
- Maak een samenvatting van de tekst in maximaal X woorden, waarin duidelijk wordt (de aandachtspunten hieronder zijn voorbeeldmatig)
 - wat de directe aanleiding is voor het schrijven van de tekst
 - welke zorg wordt uitgesproken
 - welke conclusie wordt getrokken. (zie opgave 28 voorbeeldexamen havo)
- Maak een beknopte samenvatting van maximaal X woorden van de tekst. (zie opgave 33 voorbeeldexamen vwo)

NB: de laatstgenoemde twee vraagtypen komen alleen voor bij de kortere teksten.

Het eerste (geleide) type van deze twee ligt het meest voor de hand voor havo, het tweede (ongeleide) type voor vwo.

Ordenen van informatie

- Vul op basis van alinea x tot en met y het onderstaande argumentatieschema aan. (zie opgave 35 voorbeeldexamen vwo)

Beoordelen van samenvattingen

- Welke van de onderstaande beweringen hoort (niet) in een samenvatting van tekst x thuis? / Welke zinnen zouden (niet) opgenomen moeten worden in een samenvatting van tekst x? (zie opgave 19 voorbeeldexamen vwo)
- Welke van de onderstaande samenvattingen geeft de hoofdgedachte / gedachtegang / inhoud van de tekst het beste weer. (zie opgave 24 voorbeeldexamen havo)
 - A
 - B
 - C
 - D

Toelichting op de samenvattingsopgaven

Het Referentiekader Taal stelt op niveau 3F (corresponderend met eind havo) met betrekking tot samenvatten de volgende eis aan de leerling: "Kan een tekst beknopt samenvatten voor anderen".

Op niveau 4F (corresponderend met eind vwo) luidt de eis: "Kan van een tekst een goed geformuleerde samenvatting maken die los van de uitgangstekst te begrijpen valt". (Zie Lezen zakelijke teksten, onder Kenmerken van de taakuitvoering).

De laatste twee vraagtypen onder *Reduceren tot hoofduitspraak of hoofduitspraken* maken het mogelijk ook in de nieuwe centraal examens het zelfstandig samenvatten van een kortere tekst te toetsen. De overige vraagtypen vormen een indirecte toetsing van de vaardigheid in het samenvatten (*Beoordelen van samenvattingen*) of vormen een toetsing van een aspect van die vaardigheid. Voor de toetsing van het zelfstandig samenvatten van een langere tekst is men in de toekomst aangewezen op het schoolexamen.

Met de huidige samenvattingsopdracht vervalt ook de aftrekregeling voor incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik bij het uitvoeren van die opdracht. Dit is een gevolg van de noodzaak tot een betrouwbaarder en transparanter examen. Hierbij moet worden bedacht dat het centraal examen Nederlands leesvaardigheid beoogt te toetsen, en geen schrijfvaardigheid. Natuurlijk geldt voor alle uitwerkingen van opgaven dat zij begrijpelijk geformuleerd moeten zijn, zie ook vakspecifieke regels.

Voorbeeldexamens Nederlands

Voorbeeldexamens Nederlands voor havo en vwo, bestaande uit meerdere teksten met vragen, zijn als bijlage opgenomen in deze syllabus.

Wat de teksten betreft, gaat het om één lange tekst (vergelijkbaar met de huidige eerste examentekst), en een aantal kortere teksten.

Wat de vragen betreft, gaat het om de huidige typen vragen bij subdomein A1 en A2, en de samenvattingsopgaven (subdomein A3) die hierboven zijn geschetst.

Deze voorbeeldexamens dienen slechts ter illustratie van de komende veranderingen in het centraal examen Nederlands voor havo en vwo, en zijn niet bedoeld als oefenexamen. De voorbeeldexamens zullen vóór 2014 geschikt worden gemaakt als oefenexamen en als zodanig worden gepubliceerd op www.cve.nl.

De inrichting van het centraal examen per 2015

De zittingsduur van het centraal examen Nederlands voor havo en vwo blijft gelijk aan de huidige (3 uur).

De opgaven in het examen zullen betrekking hebben op ten minste drie teksten met een omvang van in totaal 3200-3800 woorden, waaronder ten minste één langere tekst, vergelijkbaar met de huidige eerste examentekst.

Als gevolg van de verandering in de toetsing van subdomein A3 vervallen de vakspecifieke regels met betrekking tot de samenvatting, inclusief de aftrekregeling voor incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik. De vakspecifieke regels met betrekking tot de tekst met vragen blijven gehandhaafd en gelden nu voor alle opgaven bij de teksten.

Invoering van de referentieniveaus taal in de centrale examens

Door de invoering van de referentieniveaus taal in de centrale examens Nederlands vmbo, havo en vwo zullen vanaf het examenjaar 2015 de prestatie-eisen die voortvloeien uit de referentieniveaus taal mede bepalend zijn voor de normering. Hierover worden scholen door het CvE aan het begin van het schooljaar 2013-2014 apart geïnformeerd.

1. Examenstof van centraal examen en schoolexamen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A en domein D voor zover het analyseren en beoordelen betreft.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

Het CvE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Bij de uitvoering van het examenprogramma havo wordt het referentiekaderniveau 3F in acht genomen.

2. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

Domein A: Leesvaardigheid

Onderwerpen van de teksten

De kandidaten lezen teksten over onderwerpen van maatschappelijke aard. De teksten voor de havokandidaten zijn over het algemeen qua inhoud van een minder hoge abstractiegraad dan de teksten voor de vwo-kandidaten.

Tekstkenmerken

De teksten zijn relatief complex, maar hebben een duidelijke structuur. De informatiedichtheid kan hoog zijn. De teksten die aan de havokandidaten worden aangeboden, zijn over het algemeen qua zinsbouw en woordkeuze minder ingewikkeld dan de teksten voor de vwo-kandidaten.

Tekstsoorten

De kandidaten lezen informatieve, beschouwende en betogende teksten uit kranten en tijdschriften.

Opdrachten

De vragen en opgaven die aan de havokandidaten worden voorgelegd, zijn over het algemeen minder complex dan de vragen en opgaven die aan de vwo-kandidaten voorgelegd worden.

Subdomein A1: Analyseren en interpreteren

1. De kandidaat kan:

- vaststellen tot welke tekstsoort een tekst of tekstgedeelte behoort;
 - . de kandidaat kan vaststellen of een tekst of tekstgedeelte uiteenzettend, beschouwend of betogend is;
 - . bij uiteenzettende teksten of tekstgedeelten wordt objectief uitleg gegeven, worden indelingen aangeduid en worden samenhangen en processen verduidelijkt; bij beschouwende teksten of tekstgedeelten worden interpretaties, verklaringen en opinies ter overweging aangeboden; bij betogende teksten of tekstgedeelten wordt een beargumenteerd standpunt ingenomen;
 - . de kandidaat kan het schrijfdoel van een tekst of tekstgedeelte vaststellen;
 - . corresponderende schrijfdoelen bij uiteenzettende, beschouwende of betogende teksten zijn respectievelijk: informeren/uiteenzetten, ter overweging aanbieden en overtuigen / tot actie aanzetten; deze schrijfdoelen kunnen in combinatie met elkaar voorkomen. De kandidaat kan dan vaststellen wat het belangrijkste schrijfdoel is, c.q. vaststellen of de tekst / het tekstgedeelte voornamelijk een uiteenzettend, beschouwend of betogend karakter draagt.
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
 - . de kandidaat kan onderwerpen en hoofdgedachten van gehele teksten en tekstgedeelten aanwijzen of parafaseren voor zover expliciet aanwezig en verwoorden voor zover impliciet aanwezig
- relaties tussen delen van een tekst aangeven;
 - . de kandidaat kan inhoudelijke en functionele relaties benoemen die ex- of impliciet tussen tekstonderdelen aanwezig zijn;
 - . inhoudelijke en functionele relaties zijn bijvoorbeeld:
 - verwijzingsrelaties;
 - de relatie van oorzaak-gevolg;
 - de relatie doel-middel;
 - de relatie van stelling-argument-subargument;
 - de relatie van algemene uitspraak-toelichting
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur;
- standpunten en soorten argumenten herkennen en onderscheiden;
 - . de kandidaat kan standpunten en soorten argumenten herkennen en onderscheiden conform de eindterm onder domein D.
- argumentatieschema's herkennen
 - . de kandidaat kan argumentatieschema's herkennen conform de eindterm onder domein D.

Subdomein A2: Beoordelen

2. De kandidaat kan een betogende tekst of betogend tekstgedeelte op aanvaardbaarheid beoordelen en in deze tekst drogredenen herkennen.
 - . de kandidaat kan een betogende tekst of betogend tekstgedeelte op aanvaardbaarheid beoordelen en in deze tekst drogredenen herkennen conform de eindterm onder D.

Subdomein A3: Samenvatten

3. De kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten:
 - . de kandidaat kan teksten en tekstgedeelten reduceren tot de hoofduitspraak of hoofduitspraken met (belangrijke) ondergeschikte uitspraken;
 - . de kandidaat kan informatie uit teksten en tekstgedeelten (her)ordenen tot hoofduitspraak of hoofduitspraken met (belangrijke) ondergeschikte uitspraken;
 - . de kandidaat kan beoordelen of een gegeven samenvatting de hoofduitspraak of hoofduitspraken van de tekst of het tekstgedeelte bevat met (belangrijke) ondergeschikte uitspraken.

Domein D: Argumentatieve vaardigheden

6. De kandidaat kan een betoog:

- analyseren:
 - . de kandidaat kan standpunten en argumenten identificeren en interpreteren;
 - . de kandidaat kan objectieve en subjectieve argumenten onderscheiden:
 - objectieve argumenten:
op basis van controleerbare feiten, onderzoeksbevindingen.
 - subjectieve argumenten:
op basis van vermoedens of vooropgezette meningen, levensbeschouwelijke overtuigingen en persoonlijke waardeoordelen.
 - . de kandidaat kan de volgende argumentatieschema's herkennen:
 - oorzaak en gevolg;
 - overeenkomst en vergelijking;
 - voorbeelden;
 - voor- en nadelen;
 - kenmerk of eigenschap.
- beoordelen:
 - . de kandidaat kan een betoog op aanvaardbaarheid beoordelen op basis van:
 - consistentie van gebruikte argumenten;
 - controleerbaarheid van feiten en argumenten;
 - correct gebruik van argumentatieschema's en discussieregels.
 - . de kandidaat kan drogredenen herkennen en vermijden in de eigen argumentatie:
 - drogreden: een onjuist gebruik van een argumentatieschema of discussieregel;
 - onjuist gebruik van een argumentatieschema:
 - onjuist beroep op causaliteit;
 - het maken van een verkeerde vergelijking;
 - de overhaaste generalisatie;
 - de cirkelredenering.
 - onjuist gebruik van een discussieregel:
 - de persoonlijke aanval;
 - het ontduiken van de bewijslast;
 - het vertekenen van een standpunt;
 - het bespelen van publiek;
 - het autoriteitsargument.
- zelf opzetten en presenteren, schriftelijk en mondeling:
 - . de kandidaat kan materiaal verzamelen en ordenen voor het opzetten van een betoog;
 - . de kandidaat kan een betoog op adequate wijze structureren en presenteren:
 - adequaat:
 - met een duidelijk standpunt dat voorzien is van argumenten;
 - met voldoende objectieve argumenten;
 - voldoende consistent en controleerbaar;
 - met vermijding van drogredenen.

3. Het centraal examen

Zittingen centraal examen

Raadpleeg hiervoor Het Examenblad, www.examenblad.nl

Vakspecifieke regels centraal examen

Voor het vak Nederlands gelden bij het centraal examen de volgende vakspecifieke regels

1. Tekst met vragen

1.1 Bij de beoordeling van antwoorden op open vragen worden, gelet op de aard van de opgaven, geen punten afgetrokken voor spelfouten. Voor idiomatische en grammaticale oneffenheden geldt hetzelfde, tenzij het antwoord er minder juist of zelfs fout door wordt.

1.2 Bij enkele open vragen wordt aangegeven dat de kandidaat zich aan een bepaalde antwoordlengte moet houden. Indien de kandidaat bij een dergelijke vraag een antwoord geeft dat inhoudelijk *volledig* goed is en dat *strikt*, dus *zonder enige overschrijding*, binnen de gegeven antwoordlengte valt, wordt daarvoor een extra deelscore van 1 scorepunt toegekend.

1.3 Voor alle open vragen met een maximum aantal woorden geldt: indien een kandidaat een vraag herhaalt alvorens hij/zij tot een antwoord komt, worden de woorden tot aan het eigenlijke antwoord (conform het beoordelingsmodel) niet meegeteld.

2. Samenvatting

2.1 De beoordeling van de samenvatting geschiedt aan de hand van een overzicht van de *in de opdracht gevraagde* informatie-elementen.

2.2 Bij het toekennen van scorepunten aan de informatie-elementen dient gelet te worden op de inhoud, samenhang en formulering:

- Inhoud: de informatie-elementen dienen inhoudelijk correct te worden weergegeven.

- Samenhang: indien de kandidaat een aantoonbaar onjuist verband legt tussen twee informatie-elementen, dient aan één van beide, afhankelijk van de gemaakte fout, geen punten te worden toegekend.

- Formulering: de weergave van de informatie-elementen moet begrijpelijk zijn voor een lezer die de uitgangstekst niet kent. Het is de kandidaat niet toegestaan telegramstijl te gebruiken. Voor een informatie-element dat geheel in telegramstijl is weergegeven, dienen geen scorepunten te worden toegekend. Voor een informatie-element dat gedeeltelijk in telegramstijl is weergegeven, kan maximaal de helft van het aantal scorepunten worden toegekend.

2.3 De aftrek voor incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik in de samenvatting bedraagt maximaal 4 scorepunten. Onder incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik moet worden verstaan: fouten tegen de regels voor interpunctie, voor het gebruik van hoofdletters, voor zinsbouw, voor spelling, voor woordgebruik en voor woordvolgorde.

Deze aftrekregeling dient als volgt te worden toegepast:

voor fouten tegen de regels voor *interpunctie*:

1 fout of 2 fouten — 0

3 of meer fouten — 1

voor fouten tegen de regels voor *de overige categorieën*:

1 fout of 2 fouten — 1

3 of 4 fouten — 2

5 of 6 fouten — 3

7 of meer fouten — 4

Fouten die herhaald worden, moeten gerekend worden als afzonderlijke fouten.

Bij de beoordeling van de spelling dient uitgegaan te worden van de schrijfwijzen volgens de Woordenlijst Nederlandse Taal (het Groene Boekje) van 2005.

2.4 Het is de kandidaat toegestaan het genoemde maximumaantal woorden in de samenvattingsopgave met 10% van het aantal toegestane woorden te overschrijden. Indien door de kandidaat het aantal toegestane woorden met meer dan 10% wordt overschreden, worden voor de grotere overschrijding per vijf woorden 2 scorepunten afgetrokken. Zie verder het beoordelingsmodel.

Hulpmiddelen

Raadpleeg hiervoor Het Examenblad, www.examenblad.nl

Bijlage 1

Examenprogramma Nederlandse taal en literatuur havo/vwo

(Is tevens bijlage 1 behorende bij Regeling van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 29 juni 2011, nr. VO/309740)

Vooropmerking. Voor Nederlands is het examenprogramma voor vwo en havo vrijwel identiek. Alleen Subdomein E1 is verschillend voor vwo en havo.

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A	Leesvaardigheid
Domein B	Mondelinge taalvaardigheid
Domein C	Schrijfvaardigheid
Domein D	Argumentatieve vaardigheden
Domein E	Literatuur
Domein F	Oriëntatie op studie en beroep.

Bij de uitvoering van het examenprogramma worden de referentieniveaus Nederlandse taal in acht genomen, bedoeld in artikel 2, onderdeel c en onderdeel d, van het Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A en domein D voor zover het analyseren en beoordelen betreft.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:

- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Leesvaardigheid

Subdomein A1: Analyseren en interpreteren

1. De kandidaat kan:

- vaststellen tot welke tekstsoort een tekst of tekstgedeelte behoort;
- de hoofdgedachte van een tekst(gedeelte) aangeven;
- relaties tussen delen van een tekst aangeven;
- conclusies trekken met betrekking tot intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur;
- standpunten en soorten argumenten herkennen en onderscheiden;
- argumentatieschema's herkennen.

Subdomein A2: Beoordelen

2. De kandidaat kan een betogende tekst of betogend tekstgedeelte op aanvaardbaarheid beoordelen en in deze tekst drogredenen herkennen.

Subdomein A3: Samenvatten

3. De kandidaat kan teksten en tekstgedeelten beknopt samenvatten.

Domein B: Mondelinge taalvaardigheid

4. De kandidaat kan ten behoeve van een voordracht, discussie of debat (ter keuze van de school):
- relevante informatie verzamelen en verwerken;
 - deze informatie adequaat presenteren met het oog op doel, publiek en gespreksvorm;
 - adequaat reageren op bijdragen van luisteraars of gespreksdeelnemers.

Domein C: Schrijfvaardigheid

5. De kandidaat kan ten behoeve van een gedocumenteerde uiteenzetting, beschouwing en betoog:
- relevante informatie verzamelen en verwerken;
 - deze informatie adequaat presenteren met het oog op doel, publiek, tekstsoort en conventies voor geschreven taal;
 - concepten van de tekst reviseren op basis van geleverd commentaar.

Domein D: Argumentatieve vaardigheden

6. De kandidaat kan een betoog:
- analyseren;
 - beoordelen;
 - zelf opzetten en presenteren, schriftelijk en mondeling.

Domein E: Literatuur

Subdomein E1: Literaire ontwikkeling

7. De kandidaat kan beargumenteerd verslag uitbrengen van zijn leeservaringen met een aantal door hem geselecteerde literaire werken.

* Minimaal aantal: havo 8; vwo 12 waarvan minimaal 3 voor 1880.

* De werken zijn oorspronkelijk geschreven in de Nederlandse taal.

Subdomein E2: Literaire begrippen

8. De kandidaat kan literaire tekstsoorten herkennen en onderscheiden, en literaire begrippen hanteren in de interpretatie van literaire teksten.

Subdomein E3: Literatuurgeschiedenis

9. De kandidaat kan een overzicht geven van de hoofdlijnen van de literatuurgeschiedenis, en de gelezen literaire werken plaatsen in dit historisch perspectief.

Domein F: Oriëntatie op studie en beroep

Bijlage 2

Referentieniveau 3F Lezen Zakelijke teksten

Algemene omschrijving	
3F: Kan een grote variatie aan teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard zelfstandig lezen. Leest met begrip voor geheel en details.	
Tekstkenmerken	
De teksten zijn relatief complex, maar hebben een duidelijke opbouw die tot uiting kan komen in het gebruik van kopjes. De informatiedichtheid kan hoog zijn.	
Taken	
1. Lezen van informatieve teksten	Kan <i>informatieve</i> teksten lezen, zoals voorlichtingsmateriaal, brochures van instanties (met meer formeel taalgebruik), teksten uit (gebruikte) methodes, maar ook krantenberichten, zakelijke correspondentie, ingewikkelde schema's en rapporten over het eigen werkterrein.
2. Lezen van instructies	Kan <i>instructieve</i> teksten lezen, zoals ingewikkelde instructies in gebruiksaanwijzingen bij onbekende apparaten en procedures.
3. Lezen van betogende teksten	Kan <i>betogende</i> teksten lezen, waaronder teksten uit schoolboeken, opiniërende artikelen.
Kenmerken van de taakuitvoering	
Begrijpen	Kan tekstsoorten benoemen. Kan de hoofdgedachte in eigen woorden weergeven. Begrijpt en herkent relaties als oorzaak-gevolg, middel-doel, opsomming e.d. Maakt onderscheid tussen hoofden bijzaken, meningen en feiten. Maakt onderscheid tussen standpunt en argument. Maakt onderscheid tussen drogreden en argument.
Interpreteren	Trekt conclusies naar aanleiding van een (deel van de) tekst. Trekt conclusies over de intenties, opvattingen en gevoelens van de auteur.
Evalueren	Kan het doel van de schrijver aangeven als ook de talige middelen die gebruikt zijn om dit doel te bereiken. Kan de tekst opdelen in betekenisvolle eenheden, en kan de functie van deze eenheden benoemen. Kan de argumentatie in een betogende tekst op aanvaardbaarheid beoordelen. Kan de informatie in een tekst beoordelen op waarde voor zichzelf en anderen.
Samenvatten	Kan een tekst beknopt samenvatten voor anderen.
Opzoeken	Kan de betrouwbaarheid van bronnen beoordelen, vermeldt bronnen. Kan snel informatie vinden in langere rapporten of ingewikkelde schema's.

Bijlage 3

Referentieniveau 4F Lezen zakelijke teksten

Algemene omschrijving 4F	
Kan een grote variatie aan teksten lezen over tal van onderwerpen uit de (beroeps) opleiding en van maatschappelijke aard en kan die in detail begrijpen.	
Tekstkenmerken	
De teksten zijn complex en de structuur is niet altijd even duidelijk.	
Taken	
1. Lezen van informatieve teksten	Kan <i>informatieve</i> teksten met een hoge informatiedichtheid lezen, zoals lange en ingewikkelde rapporten, en gecondenseerde artikelen.
2. Lezen van instructies	Zie 3F (Bijlage 2)
3. Lezen van betogende teksten	Kan <i>betogende</i> teksten lezen, waaronder teksten met een ingewikkelde argumentatie, of artikelen waarin de schrijver (impliciet) een standpunt inneemt of beschouwing geeft.
Kenmerken van de taakuitvoering	
Begrijpen	Maakt onderscheid tussen uiteenzettende, beschouwende of betogende teksten. Maakt onderscheid tussen argumenten: objectieve vs. subjectieve argumenten, en onderscheidt drogreden van argument. Herkent argumentatieschema's. Herkent ironisch taalgebruik
Interpreteren	Kan een vergelijking maken met andere teksten en tussen tekstdelen. Kan ook impliciete relaties tussen tekstdelen aangeven. Herkent persoonlijke waardeoordelen en interpreteert deze als zodanig.
Evalueren	Kan argumentatie analyseren en beoordelen. Kan een tekst beoordelen op consistentie. Kan taalgebruik beoordelen.
Samenvatten	Kan van een tekst een goed geformuleerde samenvatting maken die los van de uitgangstekst te begrijpen valt.
Opzoeken	Zie 3F (Bijlage 2)

Bijlage 4

Voorbeeldexamens havo en vwo

Voorbeeldexamen

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage

Dit examen bestaat uit 38 vragen bij vier teksten.

Voor dit examen zijn maximaal 60 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 De misdaadparadox

- 1p 1 Welke uitspraak over alinea 1 van de tekst 'De misdaadparadox' is juist, gelet op de eerste vijf alinea's van deze tekst?
Alinea 1 laat zien dat
- A de begrippen 'criminaliteit' en 'veiligheid' door de jaren heen zijn veranderd.
 - B mensen criminaliteit minder accepteren naarmate hun omgeving veiliger is.
 - C oudere mensen criminaliteit anders ervaren dan jongere mensen.
 - D stadsbewoners zich minder van criminaliteit aantrekken dan plattelandsbewoners.
- 1p 2 Met welke combinatie van begrippen kan de inhoud van alinea 3 het beste getypeerd worden?
- A argument - weerlegging
 - B definitie - toelichting
 - C stelling - onderbouwing
 - D verschijnsel - voorwaarden

De tekst 'De misdaadparadox' kan onderverdeeld worden in zes delen. Deze achtereenvolgende delen kunnen voorzien worden van de volgende kopjes:

- 1 Stijging van gevoel van onveiligheid
- 2 Benadering van criminaliteit en veiligheid
- 3 Terugloop in criminaliteitscijfers
- 4 Nuancering van criminaliteitscijfers
- 5 Vraagtekens bij stijging jeugdcriminaliteit
- 6 Conclusie betreffende onveiligheidsgevoelens

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 2?
- 1p 4 Bij welke alinea begint deel 3?
- 1p 5 Bij welke alinea begint deel 5?

"De introductie van die enquête is symbolisch voor een verandering in het denken over criminaliteit" (regels 70-72)

- 3p 6 Formuleer de onderbouwing voor deze uitspraak.
Baseer je antwoord op gegevens uit alinea 4.
Gebruik maximaal 20 woorden.

tekstfragment 1

Harde hand of zachte dwang?

Nederland kende lange tijd een mild strafklimaat. Na de Tweede Wereldoorlog geloofden christelijke en sociaal-democratische denkers in de opbouw van een gemeenschap waarin misdaad goeddeels zou zijn uitgebannen, schrijft de sociaal-psycholoog Hans Boutellier in zijn boek *De Veiligheidsutopie*. Als de welvaart steeg, hoefde niemand meer te stelen. En als de samenleving rechtvaardig was, zou agressief gedrag verdwijnen, omdat niemand zich vernederd hoefde te voelen.

Bij een misdrijf had ook de gemeenschap een beetje gefaald: zij was niet bij machte gebleken het dwalende individu op het rechte pad te houden. Zowel christenen als socialisten hadden een zekere compassie met de dader. Voor christenen was hij een zondaar die van zijn dwalingen moest worden genezen. Voor socialisten een slachtoffer van een onrechtvaardig systeem.

naar: P. Giesen, de Volkskrant, 16 januari 2010

In tekstfragment 1 wordt anders gesproken over de dader dan in alinea 4 van de tekst 'De misdaadparadox'.

- 3p 7 Leg dit verschil uit.
Gebruik maximaal 30 woorden.
- 2p 8 In alinea 4 wordt positief gesproken over de slachtofferenquête.
Citeer de zin uit het tekstgedeelte van de alinea's 5 tot en met 7 waarin het meest sprake is van directe kritiek op die enquête.
- 1p 9 Wat is het gevolg van onderrapportage, gelet op alinea's 6 en 7?
Het gevolg van onderrapportage is dat
- A allochtonen en jongeren minder vaak geënquêteerd worden.
 - B de slachtofferenquêtes duidelijk aantoonbare fouten bevatten.
 - C de statistieken een minder reëel beeld geven van de criminaliteit.
 - D zelden aangifte gedaan wordt van een gepleegde misdaad.
- 1p 10 Met welk begrip kan de functie van alinea 6 ten opzichte van alinea 5 het beste benoemd worden?
- A gevolg
 - B samenvatting
 - C tegenstelling
 - D uitwerking

- 1p 11 Met welk begrip kan de functie van alinea 8 ten opzichte van de voorafgaande alinea's het beste benoemd worden?
- A constatering
 - B gevolg
 - C samenvatting
 - D voorbeeld

“Die gevoelens [van onveiligheid] zijn niet irreëel en hebben zeker niet alleen te maken met afgenomen tolerantie.” (regels 172-174).

- 1p 12 Welk type argumentatie gebruiken de schrijvers in alinea 9 om dit standpunt te ondersteunen?
- argumentatie op basis van
- A autoriteit
 - B onderzoeksbevindingen
 - C vermoedens
 - D vooroordelen

“Kunnen die twee ontwikkelingen verklaren waarom een meerderheid van de Nederlanders denkt dat Nederland minder veilig is dan tien jaar geleden?” (regels 204-208)

- 2p 13 Welke twee ontwikkelingen worden bedoeld?
- Nummer je antwoorden.

“Wetenschappers spreken in dit verband wel over het criminaliseren van kattenkwaad. ‘Dat zien we terug in de cijfers over jeugdcriminaliteit’, stelt Van der Laan.” (regels 257-261)

- 3p 14 Leg uit wat het verband is tussen het criminaliseren van kattenkwaad en de cijfers over jeugdcriminaliteit.
- Baseer je antwoord op alinea's 12 en 13.
- Gebruik maximaal 20 woorden.

- 1p 15 Welk type argumentatie gebruiken de schrijvers in alinea 13 vooral om deze zienswijze te ondersteunen?
- argumentatie op basis van
- A autoriteit
 - B controleerbare feiten
 - C vermoedens
 - D waardeoordelen

tekstfragment 2

“Veel mensen zijn bezorgd omdat ze denken dat de jeugdcriminaliteit toeneemt. Dat is absoluut niet zo. Wel lijkt een kleine categorie autochtone jongeren gewelddadiger te worden: hooligans die onder invloed van alcohol en pillen over de schreef gaan. Zij krijgen forse straffen, net als bijvoorbeeld tasjesdieven.”

naar: de Volkskrant, 17 december 2009

In alinea 12 van ‘De misdaadparadox’ wordt de vraag gesteld of de criminaliteit onder jongeren stabiel blijft of dat de jeugd toch criminelere wordt.

- 4p 16 Leg uit hoe het antwoord op deze vraag in tekstfragment 2 past bij het antwoord op deze vraag in alinea’s 12 en 13 van ‘De misdaadparadox’. Betrek beide teksten in de formulering van je antwoord. Geef geen voorbeelden. Gebruik maximaal 45 woorden

- 1p 17 In de tekst ‘De misdaadparadox’ komen geregeld onderzoekscijfers voor. Hoe kan de algehele houding van de schrijvers tegenover onderzoekscijfers, zoals die blijkt uit deze tekst, het beste getypeerd worden?

- A Onderzoekscijfers bevatten ‘harde feiten’ omtrent veiligheid, maar dienen met wantrouwen benaderd te worden.
- B Onderzoekscijfers weerspiegelen de werkelijkheid omtrent veiligheid en zijn dus beleidsbepalend.
- C Onderzoekscijfers zijn belangrijk voor de benadering van veiligheid, op voorwaarde dat ze door ervaringsdeskundigen gesteund worden.
- D Onderzoekscijfers zijn onmisbaar voor het denken over veiligheid, maar behoeven soms nuancering.

- 1p 18 Wat is de hoofdvraag waarop de tekst ‘De misdaadparadox’ een antwoord probeert te geven?

- A Hoe kan het dat de cijfers aangeven dat er minder criminaliteit is, terwijl meer jongeren crimineel gedrag vertonen?
- B Hoe kan het dat de cijfers suggereren dat er meer jeugdcriminaliteit is, terwijl uit onderzoek blijkt dat dat niet zo is?
- C Hoe kan het dat er volgens de cijfers minder criminaliteit is, terwijl er meer geweldsdelicten zijn?
- D Hoe kan het dat mensen zich niet veiliger voelen, terwijl er volgens de cijfers minder criminaliteit is?

- 1p 19 Welke van onderstaande zinnen omschrijft het beste het tekstdoel van de tekst 'De misdaadparadox'?
- Het doel van deze tekst is vooral
- A de lezer aan het denken te zetten over de beleving van veiligheid en de bevindingen uit onderzoek rondom het thema criminaliteit en veiligheid.
 - B de lezer ervan te overtuigen dat het heersende onveiligheidsgevoel niet kan worden verklaard door de diverse cijfers over veiligheid en criminaliteit te vergelijken.
 - C de lezer op de hoogte te stellen van de beleving van onveiligheid door burgers en de rol van jongeren bij geweldsdelicten en andere criminaliteit.
 - D de lezer te stimuleren om het gevoel van onveiligheid niet al te serieus te nemen, gezien de verschillende elkaar tegensprekende onderzoeksgegevens.
- 1p 20 Welk van de onderstaande informatie-elementen hoort niet in een samenvatting van de tekst 'De misdaadparadox' thuis?
- A criminaliteitscijfers
 - B jongeren
 - C onveiligheidsgevoel
 - D veelplegers

Tekst 2 Tevreden en of legen

- 1p 21 Welke uitspraak over alinea 1 is het meest juist?
- Alinea 1
- A bevat een anekdote ter introductie van het onderwerp van de tekst.
 - B illustreert de probleemstelling die de kern van de tekst vormt.
 - C noemt de aanleiding die aan het schrijven van de tekst ten grondslag ligt.
 - D schetst een toekomstvisie bij het onderwerp van de tekst.
- 2p 22 Geef een samenvatting van alinea 4 in maximaal 30 woorden.
- “Ze neemt op haar manier wraak voor wanbegrip en menselijke hoogmoed.” (regels 71-73)
- 2p 23 Wat is die manier van de natuur volgens de tekst?
- Gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

- 1p 24 Welke van onderstaande samenvattingen geeft het beste de gedachtegang weer van de tekst 'Tevredenen of legen'?
- A Er wordt tegenwoordig zowel in ons land als in het buitenland van alles in de natuur georganiseerd. Daardoor is bijna nergens nog lege natuur te vinden. Kennelijk heeft de mens daar geen behoefte meer aan. Toch gaan steeds meer mensen in de natuur mediteren, om op die manier rust te vinden. Als we niet uitkijken is het binnenkort alleen in het buitenland nog mogelijk om echte natuur te vinden.
 - B Mensen in ons land kunnen niet meer gewoon genieten van de natuur, maar willen allerlei activiteiten in de natuur ondernemen, om te voorkomen dat het saai wordt. Omdat Nederland geen echte natuur meer heeft, gaan ze op avontuur in het buitenland en dit levert soms onverantwoorde, gevaarlijke situaties op. Beter is het om de natuur de natuur te laten zijn en haar rustig te ondergaan.
 - C Mensen proberen in de natuur tot rust te komen, maar doordat daar steeds meer activiteiten worden aangeboden, lukt dat bijna niemand meer. Alleen wie zich aan het kayakken, bungyjumpen e.a. onttrekt door zich in de natuur over te geven aan yoga, heeft een kans er nog van te kunnen genieten. Helaas moet de natuur tegenwoordig vooral 'uitdagend' zijn, dus je kunt eigenlijk wel stellen dat er in Nederland geen echte natuur meer is.
 - D Vroeger was in ons land de natuur nog leeg. Ondanks allerlei pogingen om haar te beschermen, is het niet gelukt de mens tegen te houden bij het cultiveren van de natuur. Daardoor zijn er nu in binnen- en buitenland zoveel activiteiten in de natuur dat het vrijwel niet meer mogelijk is er tot rust te komen. Wie nog rust in de natuur wil vinden, moet naar het buitenland gaan.
- 1p 25 Door welke van onderstaande omschrijvingen wordt de houding van de auteur tegenover het door haar behandelde onderwerp het beste getypeerd?
- A afwijzend, maar berustend
 - B kritisch en somber
 - C moedeloos, maar relativerend
 - D nuchter en opstandig
- 1p 26 Hoe kan de tekst 'Tevredenen of legen' als tekstsoort het beste getypeerd worden?
- Deze tekst is vooral
- A een beschouwing.
 - B een betoog.
 - C een uiteenzetting.

Tekst 3 (Vermeende) rampen

Een tekst kan op verschillende manieren worden ingeleid.

- 1p 27 Op welke manier wordt in de eerste alinea van 'Vermeende rampen' de tekst ingeleid?
door het
- A formuleren van de probleemstelling van de tekst
 - B geven van een verklaring voor de titel van de tekst
 - C noemen van het belang voor de lezer van het onderwerp van de tekst
 - D vermelden van de aanleiding voor het schrijven van de tekst

- 4p 28 Geef een samenvatting van alinea 2 in maximaal 40 woorden, waaruit in ieder geval blijkt waarom een ramp fascineert en wat de functies zijn van de publieke aandacht voor en het gezamenlijke beleven van een ramp.

"Niet alle rampen hebben hetzelfde effect." (regel 26)

- 3p 29 Welke twee factoren hebben volgens de tekst invloed op de hulp bij en aandacht voor een ramp?
Gebruik voor je gehele antwoord niet meer dan 20 woorden.

- 1p 30 Het rapport *The Environmental Outlook 2050* concludeert volgens de schrijver van 'Vermeende rampen' dat een ramp dreigt.
Wat is de houding van de schrijver tegenover deze conclusie?

- A instemmend
- B kritisch
- C relativerend
- D zorgeloos

"Maar in tegenstelling tot een echt gebeurde ramp houden rampscenario's iets vrijblijvends." (regels 64-65)

- 2p 31 Wat typeert volgens de tekst daarnaast het verschil tussen een echt gebeurde ramp en een rampscenario?
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

- 1p 32 Met welk begrip kan de functie van alinea 4 ten opzichte van alinea 5 het beste benoemd worden?

- A gevolg
- B tegenstelling
- C verklaring
- D voorwaarde

"De Aarde is geen zinkend schip en nieuwe reddingsboten zijn in de maak." (regels 76-77)

- 1p 33 Wat voor kijk op de toekomst van mens en aarde blijkt uit deze uitspraak?

- 1p 34 Hoe kan de tekst 'Vermeende ramp' als tekstsoort het beste getypeerd worden?
Deze tekst is vooral
- A een beschouwende tekst met activerende elementen.
 - B een beschouwende tekst met betogende elementen.
 - C een betogende tekst met activerende elementen.
 - D een betogende tekst met beschouwende elementen.
- 1p 35 Welke van onderstaande beweringen hoort niet in een samenvatting van de tekst '(Vermeende) rampen thuis?
- A De publieke aandacht voor een gezamenlijke beleving van een ramp heeft een functie.
 - B Het schip de Balmoral MS reist de route van de Titanic na.
 - C In tegenstelling tot een echt gebeurde ramp houden rampscenario's iets vrijblijvends.
 - D Niet alle rampen hebben hetzelfde effect.

Tekst 4 Biologisch is beter

- 4p 36 Neem het onderstaande argumentatieschema over en vul het aan op basis van alinea 1 tot en met 5 van 'Biologisch is beter'.

standpunt

Het is discutabel dat biologisch eten niet gezonder is dan gangbaar eten.

want

verdere onderbouwing

1

- Bij onzorgvuldig spuiten belanden die bij omwonenden, die zich zorgen maken over hun gezondheid.
- Restanten zitten op groenten en vruchten voor de consument.

tegenargument branche:

weerlegging:

a)

b)

c)

2

- Dat heeft ervoor gezorgd dat veel vlees resistente bacteriën bevat.

-

1p 37 Welke werkwijzen worden volgens de tekst in de biologische veehouderij gebruikt om de hoeveelheid antibiotica te beperken?

De conclusie van de tekst is weggelaten.

1p 38 Welke van onderstaande uitspraken geeft het beste de conclusie weer?

- A De biologische landbouw en veehouderij leveren een grotere bijdrage aan voedselveiligheid dan de gangbare landbouw en veehouderij.
- B De biologische landbouw en veehouderij zijn beter voor mens en dier dan de gangbare landbouw en veehouderij.
- C De gangbare landbouw en veehouderij gaan in de goede richting maar zijn te onbetrouwbaar als bron van voedsel.
- D De gangbare landbouw en veehouderij gebruiken nog te veel bestrijdingsmiddelen en medicijnen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Bijlage HAVO

Voorbeeldexamen

Nederlands

Tekstboekje

De misdaadparadox

(1) Stel, je woont in een grote stad en bent een jaar of 25. Je rekent er niet op, maar je weet dat het een keer kan gebeuren: je fiets wordt gestolen, 5 er wordt bij je ingebroken of je wordt op straat beroofd en zelfs bedreigd met een mes. Als het jou gebeurt, ben je geschokt over hoe erg het is. De impact is onverwacht groot en de 10 klap ijlt lang na. Maar je bent er niet verbaasd over dát het is gebeurd. Of, stel, je bent zestig en je woont in een boerderij op het platteland. De deur zit meestal niet op slot. Je kent ieder- 15 een in het dorp. En dan wordt er ingebroken. Je bent geschokt: iemand is in je huis geweest en heeft aan je spullen gezeten. De impact is groot. Maar daarbij komt dat je er verbaasd 20 over bent dát het is gebeurd.

(2) De criminaliteit in Nederland daalt al jaren. Toch voelt een meerderheid van de bevolking zich onveiliger dan tien jaar geleden. Hoe is dat te ver- 25 klaren? Naarmate er minder criminaliteit is in je omgeving, neemt de tolerantie af voor wat er gebeurt. Zo beschrijven criminologen de 'veiligheidsparadox'. Die paradox werd in 30 2002 in het boek *De veiligheidsutopie* beschreven door criminoloog Hans Boutellier. De paradox verklaart hoe het kan dat het volgens de cijfers al jaren veiliger wordt in Nederland, 35 maar dat mensen zich niet veiliger voelen.

(3) Criminaliteit en veiligheid zijn geen statische begrippen. Ze veranderen en zijn onderhevig aan 40 modes. In de jaren vijftig en zestig werd nog actief opgetreden tegen

souteneurs en uitbaters van bordelen. Vanaf 2000 kun je in Nederland legaal een bordeel 45 runnen. Het omgekeerde geldt voor de verkoop van paddo's. Tien jaar geleden werden overal in het land smartshops geopend die legaal hallucinogene paddenstoelen konden 50 verkopen. Maar sinds de minister voor Gezondheidszorg in december 2008 het paddoverbod heeft ingevoerd, is het verkopen ervan strafbaar. Ook de beleving van criminali- 55 teit verandert. Veroorzaken scheldende hangjongeren overlast of bedreigen ze buurtbewoners?

(4) Vrijwel dagelijks worden cijfers gepubliceerd over misdaad, gedeti- 60 neerden en recidive. Er zijn echter slechts enkele langlopende onderzoeken naar criminaliteit die iets zeggen over structurele ontwikkelingen. Misschien wel de belang- 65 rijkste is de slachtofferenquête. Sinds 1980 vraagt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) mensen of zij het afgelopen jaar te maken hebben gekregen met criminaliteit. 70 "De introductie van die enquête is symbolisch voor een verandering in het denken over criminaliteit", zegt Bert Berghuis, raadadviseur bij het ministerie van Justitie. Hij verzamelt 75 en analyseert al decennia criminaliteitscijfers. "Tot het midden van de jaren zeventig was er eigenlijk heel weinig aandacht voor slachtoffers van criminaliteit. De dader was altijd 80 het uitgangspunt: die moest opgepakt en gestraft of behandeld worden. Het slachtoffer stond daar helemaal

buiten.” Nu hebben slachtoffers
sprekrecht in de rechtszaal. Maar
85 de introductie van de slachtoffer-
enquête markeert niet alleen een
kentering in het denken over crimi-
naliteit. Bijna dertig jaar na de intro-
ductie zijn deze gegevens een
90 belangrijk uitgangspunt voor beleids-
makers en wetenschappers. De
politie baseert er deels haar priori-
teiten op, en voor wetenschappers
zijn deze cijfers vaak het beginpunt
95 van onderzoek.

(5) Toeval of niet, het jaar na de
moord op Pim Fortuyn¹⁾ in 2002
beginnen de criminaliteitscijfers in
Nederland te dalen. Steeds minder
100 mensen zeggen tegen de enquêteurs
van het CBS dat ze slachtoffer zijn
geweest van lichte of zware crimi-
naliteit. De criminaliteitscijfers zijn
inmiddels zelfs gedaald tot ver onder
105 het niveau van 1980, toen men voor
het eerst grote groepen mensen
enquêteerde. Als je aan mensen
vraagt of het in Nederland veiliger is
dan tien jaar geleden, blijkt echter
110 dat een meerderheid van de bevol-
king zich in Nederland onveiliger
voelt. De cijfers over het onveilig-
heidsgevoel zijn weliswaar ook
gedaald en liggen nu op het laagste
115 niveau sinds 1991, maar nog altijd
denkt meer dan de helft van de
Nederlanders dat het hier onveiliger
wordt.

(6) Ook de politiecijfers (de aantallen
120 aangiftes) lijken het beeld te be-
vestigen dat de criminaliteit sinds een
piek in 2002 daalt. “Dat kan een in-
direct gevolg zijn van de moord op
Pim Fortuyn”, zegt onderzoeker Roel
125 Jennissen van het WODC, het onder-
zoekscentrum van het ministerie van
Justitie. Na de parlements-
verkiezingen van 2002 kwam er veel
aandacht voor blauw op straat, op

130 managers bij de politie werd gekort
en in een stad als Rotterdam werd
veiligheid topprioriteit.

(7) Maar bij alle cijfers die wijzen op
een afname van criminaliteit, zijn
135 kanttekeningen te maken. Zo
schieten slachtofferenquêtes op een
belangrijk punt tekort: allochtonen en
jongeren doen er minder vaak aan
mee. ‘Onderrapportage’ noemen
140 criminologen dat. Een groot deel van
de criminaliteit komt in geen enkele
statistiek terecht, doordat mensen
denken dat het geen zin heeft aan-
gifte te doen. Of doordat de crimi-
145 naliteit door niemand anders dan
andere criminelen wordt opgemerkt.
Criminelen die elkaar onderling be-
lazeren, doen geen aangifte. “Maar
ook de gegevens die er wel zijn, zijn
150 niet altijd makkelijk te interpreteren”,
vertelt Ido Weijers, bijzonder hoog-
leraar jeugdrechtspleging aan de
Universiteit Utrecht. Hij doet onder-
zoek naar jeugdige veelplegers in
155 Utrecht. “De verdeling van geweld in
categorieën is subjectief. Waar ligt de
grens tussen een klap geven en mis-
handelen? Die is voor iedereen
anders en speelt dus een rol bij de
160 interpretatie van informatie uit
slachtofferenquêtes.”

(8) Uit alle cijfers komt één ding
helder naar voren. De gevoelens van
onveiligheid worden vooral ver-
165 oorzaakt door jongeren en geweld op
straat. Uit onderzoek van TNS NIPO
uit 2008 blijkt bijvoorbeeld dat
agressie, zinloos geweld, jeugd en
hangjongeren het meest worden
170 genoemd als redenen voor het toe-
genomen gevoel van onveiligheid.
Die gevoelens zijn niet irreëel en
hebben zeker niet alleen te maken
met afgenomen tolerantie. “Als je wat
175 preciezer kijkt naar de aangiftes bij
de politie”, zegt Jennissen van het

WODC, “blijkt dat de algehele daling van criminaliteit vooral komt door de afname van het aantal inbraken en diefstallen (vermogensdelicten).” Daarvoor zijn drie logische verklaringen: auto’s en woningen zijn steeds beter beveiligd – mensen nemen autoradio en TomTom mee de auto uit – het aantal heroïneverslaafden is gedaald en, meer recentelijk, veelplegers worden strenger gestraft. **(9)** Maar tegenover het dalend aantal diefstallen en inbraken staat een stijgend aantal meldingen van geweld. En juist het gebruik van geweld schokt de samenleving en geeft burgers een onveilig gevoel. Wat verder opvalt, is dat de jeugdcriminaliteit de afgelopen jaren – tegen de trend in – stijgt. Ook die vorm van criminaliteit geeft relatief veel zichtbare overlast voor de samenleving: uitgaansgeweld en straatcriminaliteit hebben een grotere impact dan delicten als drugssmokkel en financiële fraude, die op het oog slachtofferloos lijken. **(10)** Kunnen die twee ontwikkelingen verklaren waarom een meerderheid van de Nederlanders denkt dat Nederland minder veilig is dan tien jaar geleden? Het is een bekend gegeven dat jongeren de belangrijkste daders én slachtoffers zijn van criminaliteit. Crimineel gedrag begint vaak in de puberteit en bereikt een piek als de jongeren tussen de achttien en twintig jaar zijn. Om dit in beeld te brengen, gebruiken criminologen de ‘age-crime curve’. In zo’n grafiek is te zien op welke leeftijd de meeste mensen uit een bepaalde groep crimineel actief zijn. **(11)** Stijgt de jeugdcriminaliteit wel echt zoals de politiecijfers suggereren? Er is langlopend onderzoek waaruit blijkt dat jongeren níét

crimineel zijn dan twee decennia geleden. Het WODC vraagt sinds 1986 aan jongeren of zij zich schuldig hebben gemaakt aan overtredingen of criminaliteit zoals zwartrijden, diefstal of iemand verwonden. Uit die rapportages blijkt volgens criminoloog André van der Laan van het WODC dat crimineel gedrag onder jongeren redelijk stabiel op een hoog niveau ligt: “Gemiddeld zegt bijna 40 procent van de jongeren betrokken te zijn geweest bij één of meerdere vormen van criminaliteit, maar daarbij moet je in je achterhoofd houden dat jongeren graag stoer doen. We gaan ervan uit dat vooral lichtere vergrijpen worden overdreven. Tegelijk zullen jongeren zwaardere vergrijpen eerder verzwijgen.” **(12)** Wat is waar: blijft de criminaliteit onder jongeren stabiel, zoals het WODC van jongeren zelf hoort, of duidt het toegenomen aantal aangiftes tegen jongeren toch op een steeds criminelere wordende jeugd? De stijging van het aantal jongeren dat als verdachte wordt aangemerkt, kan volgens Van der Laan voortkomen uit meer aandacht van de politie. Ook de normen over wat aanvaardbaar gedrag is en wat niet, veranderen. Wetenschappers spreken in dit verband wel over het criminaliseren van kattenkwaad. “Dat zien we terug in de cijfers over jeugdcriminaliteit”, stelt Van der Laan. **(13)** Deze zienswijze wordt bevestigd door hoogleraar Weijers. Hij vindt dat harder wordt opgetreden tegen kleinere vergrijpen, bijvoorbeeld in het onderwijs. “Steeds meer scholen bewaken niet meer zelf de orde, maar spreken af met de politie dat die snel komt als er ruzie is. Dat betekent dus dat het schoolplein tot

openbare ruimte wordt gebombar-
deerd en dat een vechtpartij met een
bloedneus al heel snel als ‘openlijke
geweldpleging’ de statistieken in-
gaat.” Incidenten die vroeger werden
afgedaan met een gesprek (al dan
niet in aanwezigheid van de ouders)
kunnen nu strafzaken worden. Het
aantal ‘flutzaken’, zo rapporteren
parketsecretarissen van het Open-
baar Ministerie²⁾, is daardoor enorm
toegenomen. Volgens Weijers is het
gevolg dat jonge kinderen een straf-

blad krijgen voor dingen die niet of
nauwelijks als criminaliteit kunnen
worden gekwalificeerd. Relatief
normaal gedrag van jongeren wordt
‘gecriminaliseerd’.

(14) Het lijkt erop dat gevoelens van
onveiligheid niet alleen worden ver-
oorzaakt doordat vaker geweld wordt
gebruikt en jongeren crimineel zijn.
Er wordt ook minder getolereerd: de
politie wordt sneller ingeschakeld. En
dat is in lijn met de paradox van
Boutellier.

*naar: Jan Meeus en Merel Thie
uit: NRC Handelsblad, 14 november 2009*

noot 1 Pim Fortuyn (1948-2002) was een Nederlands politicus voor PvdA, VVD, Leefbaar
Nederland en tot slot Lijst Pim Fortuyn. Fortuyn werd in mei 2002 vermoord.

noot 2 Het Openbaar Ministerie (OM) vormt samen met de rechters de rechterlijke macht en
bepaalt wie voor de rechter moet verschijnen, en voor welk strafbaar feit.

Tekst 2

Tevredenen of legen

(1) Ik mag graag en met instemming
het wonderschone gedicht¹⁾ van J.C.
Bloem citeren dat als volgt begint:

“Natuur is voor tevredenen of legen. /
En dan: wat is natuur nog in dit land?
/ Een stukje bos, ter grootte van een
krant, / een heuvel met wat villaatjes
ertegen.”

(2) Hoewel ik het met hem eens ben,
vraag ik me wel af wat Bloem
bedoelde met ‘tevredenen’ en ‘legen’.
De Nederlandse natuurliefhebber is
allesbehalve tevreden en leeg is hij nu
juist niet. Leegte is precies wat men
in de natuur zoekt. ‘Het hoofd leeg
maken’ is de uitdrukking die door
gehaaste stedelingen wordt gebruikt
om het doel van een weekend in het

groen te omschrijven. Vervolgens
worden dan in de geduldige natuur
allerlei activiteiten ontplooid en
evenementen georganiseerd, opdat
het maar niet SAAI wordt.

(3) De grootste bedreiging voor het
verblijf in de natuur is juist de nood-
zaak de natuur enerverend te maken.
Er moet gekayakt, wildwatergevaren,
wadgelopen, bergbeklommen en ge-
houthakt worden. Parkoersen worden
uitgezet, stormbanen geformeerd,
wedstrijden georganiseerd. Er wordt
gepicknickt en gebarbecued op daar-
toe aangewezen plekken tot de ham-
burgerwalm het bos een voorportaal
van de hel maakt. Toegegeven: er
wordt ook heel wat afgemediteerd en

geyogaad of getaichied, maar hoe dan ook: doodgewoon leeg aanwezig zijn omringd door de volmaakt onverschillige natuur is er niet bij. De natuur moet iets bewerkstelligen. Ze moet genezen, helen, ruimte maken, verstrooien, kalmeren. De mens geeft haar een taak.

45 **(4)** Omgekeerd neemt de mens ook een taak op zich. De mens zweert de natuur te beschermen en te behouden. Soms doet de mens dat door ergens een hek omheen te zetten en de boel de boel te laten. Soms doet de mens dat door te beheren en dus in te grijpen met het doel de natuur te houden zoals de mens denkt dat ze gehouden moet worden. Daar willen nog weleens conflicten over ontstaan. Er moeten wilde runderen in de Oostvaardersplassen, ze moeten bijgevoerd, nee, ze moeten niet bijgevoerd. De Oosterscheldedam moet open, de Oosterscheldedam moet dicht. Al dat geklets illustreert alleen maar dat Nederland geen natuur meer heeft. Alles is cultuur. Alles is een kiekje, een postzegeltje schoonheid, een vierkantje geschilderde ongereptheid. Is dat erg? Nee, maar laten we niet net doen of het natuur is.

70 **(5)** De natuur zelf heeft in dit alles uiteraard geen stem, omdat ze niet kan praten. Ze neemt op haar manier wraak voor wanbegrip en menselijke hoogmoed. Niet dat ze dat bewust doet, want de natuur heeft geen bewustzijn. De natuur is wat ze is en zoals ze is en altijd is geweest. Het zit in de inmiddels totaal geperverteerde natuur van de mens tot extreem gedrag over te gaan in de natuur. Ze noemen het uitdaging of zoiets. Daarvoor moeten natuurliefhebbers uiteraard Nederland verlaten. Met of vaak zonder kennis van zaken doet men totaal onverantwoorde dingen. De steile noordwand van de Eiger beklimmen zonder touwen, buiten de piste skiën als er lawinegevaar niveau vier dreigt, in de krater van een vulkaan afdalen, met een kano de Atlantische oceaan oversteken. Dat heet dan 'moed', of: 'je grenzen opzoeken'. Dwaasheid is het. Vervolgens moeten de mensen van de hulpdiensten hun eigen leven wagen. 95 **(6)** Was de natuur maar voor tevreden en legen. Die zitten, net als ik, deze zomer in de Franse Alpen met een boek buiten, de blik af en toe gericht op de roerloze bergtoppen aan de overkant. Zij daar. Ik in mijn stoel. Domweg gelukkig in Gemillon.

*naar: een voorgelezen column van Nelleke Noordervliet,
in: het radioprogramma Vroege Vogels, september 2012*

noot 1 Het bedoelde gedicht heet 'De Dapperstraat', waarvan hier de eerste strofe wordt geciteerd. De laatste regel van het gedicht luidt: 'Domweg gelukkig in de Dapperstraat'.

(Vermeende) rampen

(1) Deze week bereikt de herdenking van de ondergang van de Titanic haar hoogtepunt, als de MS Balmoral, het schip dat de route nareist, precies honderd jaar na het zinken aankomt bij de exacte plek van het
5 wrak. Op deze *Titanic Memorial Cruise* varen nakomelingen mee van de oorspronkelijke passagiers en bemanning. Het aantal opvarenden is even groot als destijds: 1.309. Het vertrek uit Southampton gebeurde geheel in stijl, met kostuums uit dezelfde periode. Hetzelfde menu wordt geserveerd, en dezelfde muziek wordt gespeeld. Ondertussen maakt de
10 3D-versie van de bekroonde film van James Cameron furore, en is alles wat maar enigszins met de Titanic te maken heeft, koopwaar op veilingen geworden, van oude foto's tot verroeste onderdelen.

(2) Een ramp fascineert. Wij worden aangetrokken door wat ook ons had kunnen overkomen, als we er waren geweest, net daar op dat moment.
15 Vanuit de veiligheid van onze verwarmde huizen, onze magen gevuld, huiveren wij maar al te graag over het noodlot en leven mee met de slachtoffers en nabestaanden. Het is een vorm van griezelen zonder gevaar te lopen, als bij een enge film. Het is ook een manier van het gevaar bezweren. Stel je het ergste voor, dan vallen de risico's van het
20 dagelijkse leven weer mee. De publieke aandacht voor en gezamenlijke beleving van een ramp is niet alleen ingegeven door sensatiezucht, maar heeft een functie, we voelen er ons veiliger door, het versterkt de samenhang en we leren ervan voor de volgende keer. Bouw- en veiligheidsvoorschriften aangepast, personeel gedrild, onze zegeningen
25 geteld.

(3) Niet alle rampen hebben hetzelfde effect. Het helpt erg als de slachtoffers op ons lijken. Dat verklaart het 'succes' van de tsunami in Zuidoost-Azië, die een ongekende vrijgevigheid veroorzaakte. De meeste Europeanen herinneren zich de vakantiegangers en de vernietiging van
30 luxe strandhotels in Thailand, en hebben geen idee hoe ontwrichtend de gevolgen elders waren (naar schatting alleen al 160.000 doden op Sumatra). Het helpt ook als de ramp inspeelt op gevoelde angsten. Aardbevingen zijn in Noord-Europa minder concreet dan de angst voor een (veel minder waarschijnlijke) nucleaire ramp, het verdrinken en
35 verhongeren van bootvluchtelingen te ver van ons bed. Vandaar dat de kernramp in Fukushima zo veel meer aandacht kreeg dan het enorme aantal slachtoffers van de aardbeving zelf (bijna 20.000 doden).

(4) In de ondergang van de Titanic komt alles samen. De tragiek van zoveel slachtoffers, de strijd om de schaarse reddingsboten, de
40 klassenmaatschappij met zijn fatale onrechtvaardigheden, het onzinkbaar geachte schip. Het noodlot versus de menselijke fouten, de onrechtvaardigheid tegenover de opofferingsgezindheid van enkelen. De directe oorzaak van de ramp mag dan een ijsberg zijn, maar, zo is de

suggestie, de ware schuld ligt in de menselijke overmoed. De Titanic, dat
45 zijn wij. Niet toevallig zijn een zinkend schip of een overvolle reddingsboot
een bekende metafoor voor de Aarde.

(5) Het zijn deze ingrediënten die verklaren waarom wij telkens weer zo
gretig kennisnemen van doemscenario's. Aan sombere voorspellingen is
geen gebrek. Afgelopen week bracht de OESO haar nieuwe
50 milieuscenario uit, *The Environmental Outlook 2050*, en daar was geen
opbeurend woord bij. Als er geen drastische actie wordt ondernomen, zal
veertig procent van de mensheid onder watergebrek lijden, de
verviervoudiging van de wereldwijde productie zal een verdubbeling van
de uitstoot aan broeikasgassen veroorzaken en daarmee een stijging van
55 de gemiddelde temperatuur met drie tot zes graden. Luchtvervuiling wordt
de belangrijkste doodsoorzaak. De studie, die in samenwerking met
Nederland is ondernomen, concludeert dat een ramp dreigt. De media
(ook deze krant) hebben die onheilsboodschap maar al te graag
kritiekloos overgenomen, hoewel er veel op aan te merken is. Het
60 extrapoleren van de huidige trends is geen goede voorspeller van de
toekomst en het dreigen met rampen leidt niet tot effectieve actie.

(6) Toch zijn toekomstige rampen bijna zo aantrekkelijk als de ramp zelf.
Ze bevestigen onze behoefte aan huiveren vanuit de veiligheid van ons
bestaan. Maar in tegenstelling tot een echt gebeurde ramp houden
65 rampscenario's iets vrijblijvends. We zeggen dat het verschrikkelijk is,
maar we gaan over tot de orde van de dag. De menselijke overmoed is de
oorzaak van alles, maar daar kunnen we individueel niets aan doen. In
tegenstelling tot echte rampen versterken rampscenario's niet de
samenhorigheid en het collectieve verantwoordelijkheidsgevoel.

(7) Echte rampen zijn verschrikkelijk. Sommige kunnen voorkomen
70 worden, van andere kunnen de gevolgen verminderd worden. Ze zijn
onderdeel van ons leven. Rampen overleven we niet alleen, we leren
ervan te leven. Wie uitgaat van het heden als voorspeller van doem en
verderf, ontkent ons aanpassingsvermogen. Er zijn genoeg redenen om
75 zuiniger met grondstoffen om te gaan en armoede te bestrijden, daar
hebben we geen doemscenario bij nodig. De Aarde is geen zinkend schip
en nieuwe reddingsboten zijn in de maak.

*naar: een column van Louise Fresco
uit: NRC Handelsblad, 11 april 2012*

Biologisch is beter

- (1)** Biologisch eten is niet gezonder dan gangbaar eten, schrijft *de Volkskrant* (Ten Eerste, 4 september). Dat is zeer discutabel, want
- 5 gangbaar voedsel wordt onveilig geproduceerd dan biologisch voedsel en dat heeft ook weer gevolgen voor de veiligheid van het voedsel zelf.
- (2)** Ten eerste, de gangbare landbouw gebruikt bestrijdingsmiddelen om ziekten, onkruid en insecten te bestrijden. Bij onzorgvuldig spuiten belanden die bestrijdingsmiddelen bij
- 10 de burens van de landbouwbedrijven. Klachten daarover van omwonenden die zich zorgen maken over hun gezondheid, verschijnen periodiek in de media.
- (3)** Restanten van die bestrijdingsmiddelen zitten ook op de groenten en vruchten die consumenten in de winkel kopen. Twee derde van alle groente en fruit in de verkoop bevat gifresten. Maar dat blijft allemaal
- 20 onder de vastgestelde gezondheidslimiet, zegt de sector. Ja, meestal wel, maar niet altijd. Wetsovertredingen vinden nog steeds plaats.
- (4)** En belangrijker, de gezondheidsnormen zijn niet scherp genoeg. Het
- 30 zijn normen voor gifstoffen afzonderlijk, die geen rekening houden met de gezamenlijke en de onderlinge werking van die stoffen. Wetenschappelijk onderzoek leidt er bovendien toe dat de wettelijke normen voor gifresten op groente en fruit steeds scherper worden, omdat de negatieve gezondheidseffecten ervan
- 35 telkens weer ernstiger blijken te zijn dan eerder gedacht.
- (5)** Ten tweede, in de gangbare, intensieve veehouderij wordt kwistig met antibiotica omgegaan. Daardoor bevat veel vlees resistente bacteriën. Dat is niet gezond omdat antibiotica dan niet meer werken bij de bestrijding van bacteriële infecties bij mensen.
- 45 **(6)** In de biologische veehouderij worden ook antibiotica gebruikt, maar veel minder dan in de gangbare. Biologische veehouders maken er namelijk veel meer werk van om te voorkomen dat hun dieren ziek worden door hen veel (buiten)ruimte te geven en niet op te fokken tot maximale productie.
- 55 **(7)** Kortom, [... tekst door examenmaker weggelaten]
- 60

naar: een ingezonden brief van Klaas Breunissen

uit: de Volkskrant, november 2012

Klaas Breunissen is campagneleider voedsel Milieudefensie

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. Het College voor Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.

Correctievoorschrift HAVO

Voorbeeldexamen

Nederlands

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;

- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
 - 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
 - 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
 - 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 60 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

Tekst met vragen

1 Bij de beoordeling van antwoorden op open vragen worden, gelet op de aard van de opgaven, geen punten afgetrokken voor spelfouten. Voor idiomatische en grammaticale oneffenheden geldt hetzelfde, tenzij het antwoord er minder juist of zelfs fout door wordt.

2 Bij enkele open vragen wordt aangegeven dat de kandidaat zich aan een bepaalde antwoordlengte moet houden. Indien de kandidaat bij een dergelijke vraag een antwoord geeft dat inhoudelijk *volledig goed* is en dat *strikt, dus zonder enige overschrijding*, binnen de gegeven antwoordlengte valt, wordt daarvoor een extra deelscore van 1 scorepunt toegekend.

3 Voor alle open vragen met een maximum aantal woorden geldt: indien een kandidaat een vraag herhaalt alvorens hij/zij tot een antwoord komt, worden de woorden tot aan het eigenlijke antwoord (conform het beoordelingsmodel) niet meegeteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Tekst 1 De misdaadparadox

1	B	
2	C	
3	maximumscore 1
alinea 3	
4	maximumscore 1
alinea 5	
5	maximumscore 1
alinea 11	
6	maximumscore 3 • Vroeger was de dader het uitgangspunt / De dader is niet langer (alleen) het uitgangspunt• Vroeger was er weinig aandacht voor slachtoffers van criminaliteit / Er is tegenwoordig ook aandacht voor slachtoffers van criminaliteit / Nu hebben slachtoffers spreekrecht in de rechtszaal• een volledig goed antwoord, niet langer dan 20 woorden	1
1
1

Vraag	Antwoord	Scores
7	maximumscore 3	
	<ul style="list-style-type: none"> (In tekstfragment 1 wordt gesproken over) de dader als een zondaar (die moest worden genezen) of slachtoffer 	1
	<ul style="list-style-type: none"> (In 'De misdaadparadox' gaat het om) een dader die (opgepakt en) gestraft of behandeld moest worden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een volledig goed antwoord, niet langer dan 30 woorden 	1
8	maximumscore 2	
	<p>“Zo schieten slachtofferenquêtes op een belangrijk punt tekort: allochtonen en jongeren doen er minder vaak aan mee.” (regels 135-139)</p> <p>indien één van de volgende citaten:</p>	1
	<ul style="list-style-type: none"> – “Een groot deel van de criminaliteit komt in geen enkele statistiek terecht, doordat mensen denken dat het geen zin heeft aangifte te doen.” (regels 140-144) – “Die is voor iedereen anders en speelt dus een rol bij de interpretatie van informatie uit slachtofferenquêtes.” (regels 158-161) 	
9	C	
10	D	
11	A	
12	B	
13	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> een stijgend aantal meldingen van geweld 	1
	<ul style="list-style-type: none"> stijging jeugdcriminaliteit 	1
14	maximumscore 3	
	<p>De kern van een goed antwoord is:</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> Kattenkwaad/relatief normaal gedrag van jongeren wordt nu vaker bij de politie aangegeven 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Daardoor stijgen de cijfers voor jeugdcriminaliteit 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een volledig goed antwoord, niet langer dan 20 woorden 	1
15	A	

Vraag	Antwoord	Scores
16	maximumscore 4 De kern van een goed antwoord is:	
	• Tekstfragment 2 stelt dat jeugdcriminaliteit niet toeneemt	1
	• In alinea 12-13 wordt gesteld dat er meer aangiftes zijn van jeugdcriminaliteit, maar veel van de aangiftes zijn voor dingen die nauwelijks als criminaliteit kunnen worden aangemerkt	1
	• (Dus) volgens beide teksten zijn jongeren niet (echt) criminelere dan vroeger	1
	• een volledig goed antwoord, niet langer dan 45 woorden	1
17	D	
18	D	
19	A	
20	D	

Tekst 2 Tevreden of legen

21	B	
22	maximumscore 2 De kern van een goed antwoord is:	
	• De mens (in Nederland) wil de natuur beschermen en behouden	1
	• maar al het geklets daarbij illustreert juist dat er in Nederland geen echte natuur meer is / enkel nog natuur is	1
	Indien meer dan 30 woorden: 1 scorepunt aftrek Indien meer dan 35 woorden: 2 scorepunten aftrek	
23	maximumscore 2 De kern van een goed antwoord is:	
	• mensen komen bij onverantwoorde activiteiten in de natuur in gevaar	1
	• een volledig goed antwoord, niet langer dan 20 woorden	1
24	B	
25	A	
26	A	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Tekst 3 (Vermeende) rampen

27 D

28 maximumscore 4

De kern van een goed antwoord is:

- Een ramp fascineert omdat we aangetrokken worden door wat ons had kunnen overkomen 1
- De publieke aandacht en gezamenlijke beleving ervan zorgen ervoor dat we ons veiliger voelen 1
- Ze versterken de saamhorigheid 1
- We leren ervan voor de volgende keer 1

Indien meer dan 40 woorden: 2 scorepunten aftrek

Indien meer dan 45 woorden: 3 scorepunten aftrek

Indien meer dan 50 woorden: 4 scorepunten aftrek

29 maximumscore 3

De kern van een goed antwoord is:

- in hoeverre slachtoffers op ons lijken 1
- in hoeverre we de angsten ook voelen 1
- een volledig goed antwoord, niet langer dan 20 woorden 1

30 B

31 maximumscore 2

De kern van een goed antwoord is:

- een echte ramp versterkt de saamhorigheid en het collectieve verantwoordelijkheidsgevoel en een rampenscenario niet 1
- een volledig goed antwoord, niet langer dan 20 woorden 1

32 C

33 maximumscore 1

een positief toekomstbeeld / dat het allemaal wel goed komt

34 B

35 B

Tekst 4 Biologisch is beter

36 maximumscore 4

standpunt

het is discutabel dat biologisch eten niet gezonder is dan gangbaar eten

want

gangbaar voedsel wordt onveiliger geproduceerd dan biologisch voedsel en dat heeft weer gevolgen voor de veiligheid van het voedsel zelf

verdere onderbouwing

1 de gangbare landbouw gebruikt bestrijdingsmiddelen

- bij onzorgvuldig spuiten belanden die bij omwonenden, die zich zorgen maken over hun gezondheid

- restanten zitten op groenten en vruchten voor de consument

tegenargument branche: gifresten blijven onder de vastgestelde gezondheidsgrenzen

weerlegging:

a) niet altijd, er zijn overtredingen van de wet

b) de gezondheidswaarden zijn niet streng genoeg, want die houden geen rekening met de gezamenlijke en onderlinge werking van die stoffen

c) (de wettelijke waarden worden steeds scherper omdat) uit onderzoek blijkt dat de negatieve gezondheidseffecten van gifstoffen ernstiger zijn dan gedacht

2 de gangbare, intensieve veehouderij gebruikt te veel antibiotica

- dat heeft ervoor gezorgd dat veel vlees resistente bacteriën bevat

- en daardoor werkt antibiotica niet meer bij de bestrijding van bacteriële infecties bij mensen

alle 8 goed:

4

6 of 7 goed:

3

4 of 5 goed:

2

3 goed

1

minder dan 3 goed

0

37 maximumscore 1

- de dieren veel ruimte geven
- niet tot maximale productie fokken

Opmerking

Alleen wanneer beide werkwijzen juist zijn mag 1 scorepunt gegeven worden.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

38 A

5 Inzenden scores

Voor dit examen hoeft u geen afnamegegevens aan Cito te verstrekken.

6 Bronvermeldingen

- tekst 1 naar Jan Meeus en Merel Thie, NRC Handelsblad, 14 november 2009
- tekst 2 naar Nelleke Noordervliet, radioprogramma Vroege Vogels, september 2012
- tekst 3 naar Louise Fresco, NRC Handelsblad, 11 april 2012
- tekst 4 naar Klaas Breunissen, de Volkskrant, november 2012
- tekstfragment 1 naar P. Giesen, de Volkskrant, 16 januari 2010
- tekstfragment 2 naar de Volkskrant, 17 december 2009

Voorbeeldexamen

Nederlands

Dit voorbeeldexamen bestaat uit 36 vragen bij vier teksten.

Voor dit examen zijn maximaal 65 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Grenzeloze literatuur

De tekst kan onderverdeeld worden in drie delen die met de volgende omschrijvingen kunnen worden aangeduid:

deel 1: Recente ontwikkelingen op het gebied van de literatuur

deel 2: Achtergronden bij deze ontwikkelingen

deel 3: Huidige literaturopvattingen en bezwaren daartegen

- 1p 1 Bij welke alinea begint deel 2, dat met de omschrijving ‘Achtergronden bij deze ontwikkelingen’ kan worden aangeduid?
- 1p 2 Bij welke alinea begint deel 3, dat met de omschrijving ‘Huidige literaturopvattingen en bezwaren daartegen’ kan worden aangeduid?

In alinea 1 wordt de grensvervaging tussen hoge en lage literatuur aan de orde gesteld.

- 3p 3 Welke drie mogelijke verklaringen voor deze ontwikkeling kunnen uit het tekstgedeelte van alinea 1 tot en met 3 worden afgeleid?

Alinea 2 maakt melding van een verschuivende voorkeur bij de gemiddelde boekenliefhebber. Voor een deel heeft deze verschuiving betrekking op non-fictie, zoals schrijversbiografieën.

- 2p 4 Welke overeenkomst is er tussen deze recentelijk ontstane belangstelling voor biografieën en de veranderde visie in de literatuurwetenschap, gelet op alinea 2 tot en met 5? Gebruik voor je antwoord maximaal 15 woorden.

Tot en met de jaren zeventig heerste aan de universiteiten de opvatting dat een literaire tekst ‘fictioneel + waardevol’ dient te zijn. (alinea 6)

- 1p 5 Welke in het tekstgedeelte van alinea 7 tot en met 10 genoemde opvatting staat op gespannen voet met het idee dat literatuur puur fictioneel zou zijn?

- 1p 6 Welke in het tekstgedeelte van alinea 7 tot en met 13 genoemde opvatting staat op gespannen voet met het idee dat literatuur waardevol is?

- 2p 7 Vat het genuanceerde standpunt samen dat Van den Bergh, blijkens alinea 8 en 9, inneemt inzake de verantwoordelijkheid van de schrijver voor zijn literaire scheppingen. Gebruik voor je antwoord maximaal 25 woorden.

Een schrijver kan gebruikmaken van verschillende typen argument, zoals een argument op basis van:

algemene normen en waarden, autoriteit, een emotie, een gevolg, een vergelijking, een voorbeeld, of ervaring.

- 1p 8 Welk van bovengenoemde typen argument wordt gehanteerd in de zin: “Zo noemde hij het verkeerd als een schrijver die zich voor belediging moet verantwoorden in een rechtszaak, zich verdedigt door te stellen: “Dat heb ik niet gezegd, maar een van mijn personages.”? (alinea 7)

1p 9 Welk van bovengenoemde typen argument wordt gehanteerd in de zin:
“De schrijver zou wel heel erg in zijn vrijheid beknot worden als hij zich bij
iedere uiting van zijn romanfiguren moest afvragen: “Kan ik dat wel
helemaal voor mijn verantwoording nemen?” (alinea 8)

1p 10 Welk van bovengenoemde typen argument wordt gehanteerd in de zin:
“Op dit soort vragen is al zo’n 2400 jaar geleden door Aristoteles afdoend
antwoord gegeven.”? (alinea 11)

Een schrijver kan, als retorisch middel, eerst toegeven dat in het
standpunt van een ander (misschien) iets waars steekt, om dit standpunt
vervolgens toch af te zwakken of te weerleggen.

1p 11 Welke twee alinea's zijn opgebouwd volgens dit patroon?

- A alinea 9 en 12
- B alinea 9 en 16
- C alinea 12 en 14
- D alinea 14 en 16

In alinea 13 wordt gesproken over het “postmoderne denken”.

3p 12 Vat in maximaal 20 woorden samen wat volgens de tekst de postmoderne
opvatting inzake fictie en de lezer inhoudt.

2p 13 Geef de twee argumenten uit het tekstgedeelte van alinea 14 tot en met
16 waarmee de tekst de postmoderne opvatting inzake fictie weerspreekt.

Het standpunt van professor Kuitert dat literatuur niet meer gesubsidieerd
zou moeten worden, wordt in de tekst becommentarieerd met: “Daarmee
kiest mevrouw Kuitert wel erg onverbloemd voor de smaak van de massa
en neemt ze blijkbaar voor lief dat met name dichtbundels dan niet meer
uitgegeven kunnen worden.” (alinea 18)

1p 14 Welk standpunt van de auteur ten aanzien van de smaak van de massa
kun je uit deze bewering afleiden?

1p 15 Welk standpunt van de auteur ten aanzien van poëzie kun je uit deze
bewering afleiden?

2p 16 Welke positieve invloed heeft, blijkens alinea 22, de ‘hogere’ literatuur op
onze beleving van de werkelijkheid? Gebruik voor je antwoord maximaal
15 woorden.

- 1p 17 Welke van onderstaande zinnen vat het beste de boodschap samen van de tekst 'Grenzeloze literatuur'?
- A De literatuur wordt bedreigd door de grensvervaging tussen fictie en non-fictie en door de postmoderne opvatting dat er geen verschil is tussen 'hoge' en 'lage' literatuur.
 - B De traditionele aandacht voor literatuur en het literaire werk zelf heeft ten onrechte plaatsgemaakt voor aandacht voor de schrijver zelf en voor de non-fictionele context.
 - C 'Hoge' literatuur valt, ondanks de postmoderne miskennen ervan, inhoudelijk toch te onderscheiden van lectuur en ook biedt ze dieper inzicht in de werkelijkheid dan non-fictie.
 - D Nieuwe visies in de literatuurwetenschap en de aandacht voor autobiografische aspecten leiden tot verkeerde opvattingen aangaande het karakter van literatuur.

De titel van de tekst, 'Grenzeloze literatuur', kan op verschillende manieren uitgelegd worden.

- 2p 18 Kies uit onderstaande mogelijkheden de twee interpretaties van de titel die, gelet op de strekking van de gehele tekst, het meest voor de hand liggen:
- 1 De traditionele afbakeningen tussen hoge en lage literatuur, fictie en non-fictie zijn aan het verdwijnen.
 - 2 Echte kwaliteitsliteratuur heeft waarde over alle taal- en landsgrenzen heen.
 - 3 Literatuur staat een onbeperkte hoeveelheid gelijkwaardige interpretaties toe.
 - 4 Literatuur biedt de lezer ruime mogelijkheden om de wereld te ontdekken.
 - 5 Literatuur biedt vermaak, waardoor je als lezer even ontsnapt aan de beperkingen van de dagelijkse werkelijkheid.
- 1p 19 Welk van onderstaande vragen uit de tekst hoeft **niet** beantwoord te worden in een inhoudelijke samenvatting van 'Grenzeloze literatuur'?
- A Waar komen deze verschuivingen en grensvervagingen vandaan? (regels 23-24)
 - B Wat zijn die ideeën en wat valt er tegenin te brengen? (regels 86-87)
 - C Kunnen we dan niet met meer winst filosofische of historische boeken lezen? (regels 135-137)
 - D Waar komt dan die plotselinge twijfel aan een zinvolle strekking van literaire werken vandaan? (regels 159-161)

tekstfragment 1

(1) Professor Thomas Vaessens gelooft dat er een eind aan de leeslampcultuur is gekomen en dat het hoog tijd wordt om vanachter de stapel Moeilijke Boeken tevoorschijn te kruipen en de aankomende neerlandicus – die geen onderscheid meer maakt tussen musical en opera of Beethoven en popmuziek – op een minder intimiderende wijze te benaderen. Wat houdt de nieuwe aanpak van Vaessens en zijn academische geestverwanten in?

(2) “De vraag is: waar begin je mee?”, antwoordt hij. “Ik zou zeggen: niet met de literatuurgeschiedenis. Die leert dat je een tekst pas goed begrijpt als je de literaire context ervan kent. Dat werkt intimiderend, want een beginnende student kent die context niet. Literatuuronderwijs begint wat mij betreft dus bij de bouwstenen van de literatuurgeschiedenis: afzonderlijke teksten, die ik samen met studenten bestudeer op wat ze voor hen, vandaag, nog betekenen kunnen.”

(3) De ouderwetse voorstelling van de literatuur als een piramide, met een brede onderlaag van amusementslectuur en een kleine top van kwalitatief hoogwaardige literatuur, zou volgens Vaessens niet langer volstaan. Carel Peeters serveerde dit denkbeeld vorige week in VN af als ‘wishful thinking’ en de vrucht van een doorgeslagen postmodernisme. “Ik was niet ingenomen met die reactie”, zegt Vaessens fel.

*naar: Hans Hoenjet, ‘Het is verwonderlijk dat literatuur nog zo leeft’,
interview met prof. Thomas Vaessens,
uit: HP/De Tijd, 24 februari 2006*

- 1p **20** Ontleen aan tekstfragment 1 een reden waarom Vaessens geen voorstander zal zijn van een literaire canon voor het onderwijs zoals genoemd in ‘Grenzeloze literatuur’, alinea 20.

Professor Vaessens kiest met zijn studenten een benadering die een zekere overeenkomst vertoont met de benadering van de literatuurwetenschap in de jaren '70.

- 1p **21** Om welke overeenkomst gaat het?
1p **22** Wat is de centrale vraag in de benadering van Vaessens?

Vaessens wijst de voorstelling van literatuur als een piramide af. Carel Peeters noemt die afwijzing “de vrucht van een doorgeslagen postmodernisme” (alinea 3 van het fragment). Uit die afwijzing valt Peeters’ vermoedelijke opvatting over het postmodernisme af te leiden.

- 1p 23 Welk aspect van het postmodernisme lijkt Peeters centraal te stellen (zie het fragment), en welk aspect van het postmodernisme stelt tekst 1, ‘Grenzeloze literatuur’, centraal?
- A Peeters lijkt centraal te stellen dat het postmodernisme de kennis van historische contexten minder belangrijk vindt; tekst 1 stelt centraal dat het postmodernisme de kennis van eigentijdse culturele contexten belangrijker vindt.
 - B Peeters lijkt centraal te stellen dat het postmodernisme het switchen van het ene kunstwerk naar het andere rechtvaardigt; tekst 1 stelt centraal dat het postmodernisme geen onderscheid ziet tussen kunst voor de elite en kunst voor de massa.
 - C Peeters lijkt centraal te stellen dat het postmodernisme nauwelijks onderscheid maakt tussen hoge en lage kunst; tekst 1 stelt centraal dat volgens het postmodernisme interpretaties van kunst individueel en vrijblijvend zijn.
 - D Peeters lijkt centraal te stellen dat het postmodernisme nauwelijks oog heeft voor oudere letterkunde; tekst 1 stelt centraal dat het postmodernisme zich tegen de pretenties van oudere letterkunde verzet.

Tekst 2 De heilloze weg van het CPB

Met het stellen van een vraag kan een auteur verschillende bedoelingen hebben.

- 1p 24 Wat is de bedoeling van de vraag op het einde van alinea 2? De bedoeling hiervan is de lezer duidelijk te maken
- A dat de redenering van het CPB niet geheel onlogisch lijkt.
 - B hoe oneerlijk het voorstel van het CPB in wezen is.
 - C waarom de analyse van het CPB te eenvoudig in elkaar zit.
 - D welk onderwerp in het vervolg van de tekst centraal staat.
- 3p 25 Wat is het belangrijkste verschil tussen het voorstel over de zorgkosten dat de nieuwe regering in 2012 deed en het voorstel van het CPB? Baseer je antwoord op de alinea’s 1 tot en met 3 en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.
- 2p 26 Wat is blijkens alinea 3 de overeenkomst tussen het voorstel over de zorgkosten dat de nieuwe regering in 2012 deed en het voorstel van het CPB? Gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 3 staat: “Zo bevoordelen we straks niet alleen mensen met gezonde genen, maar ook mensen met een gezond stel hersens.”

- 3p **27** Op welke manier zouden volgens de tekst mensen die niet beschikken over een gezond stel hersens worden benadeeld? Gebruik voor je antwoord niet meer dan 35 woorden.

In alinea 3 tot en met 5 komen bezwaren van verschillende aard tegen het standpunt van het CPB aan de orde.

- 4p **28** Formuleer in eigen woorden de drie belangrijkste bezwaren. Gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

- 1p **29** Hoe kan de functie van alinea 4 het beste worden benoemd?

- A conclusie
- B oplossing
- C toegeving
- D voorwaarde

- 1p **30** Wat is de hoofdvraag waarop de tekst ‘De heilloze weg van het CPB’ een antwoord probeert te geven?

- A Waarom is het een slecht idee om de hoogte van de zorgpremie variabel te maken?
- B Waarom is het tijdstip waarop CPB de discussie over de zorgpremie begon, ondoordacht?
- C Welke voor- en nadelen heeft het voorstel van CPB om de zorg betaalbaar te houden?
- D Wie kan uiteindelijk worden verweten dat onze welvaart zo nadrukkelijk op het spel staat?

tekstfragment 2

Hoeveel mag een behandeling kosten?

Hoe gaan wij de zorg betaalbaar houden? Dat is de vraag die beantwoord moet worden de komende tijd. We zullen er niet aan ontkomen om een open en eerlijke ethische discussie te starten over de kosten en opbrengsten van bepaalde behandelingen. De waarde van een mensenleven is niet in geld uit te drukken, maar wat moeten we doen als het bedrag daarvoor simpelweg niet meer opgebracht kan worden?

In navolging van landen als Engeland zal de vraag gesteld moeten worden wat de maximale vergoeding moet zijn voor een behandeling, gelet op de kwaliteitsverbetering van het leven die ermee geboekt wordt. Dit betekent dat er in de toekomst soms nee verkocht wordt als een patiënt vraagt om vergoeding van een dure maar relatief zinloze behandeling. De discussie zal zich dan niet toespitsen op het toevoegen van dagen aan het leven maar het toevoegen van leven aan de dagen.

naar: Jarico Vos, voorzitter van de jongerenorganisatie Vrijheid en Democratie

uit: de Volkskrant, 14 januari 2013

In tekstfragment 2 wordt voorgesteld om de betaalbaarheid van de zorg afhankelijk te maken van iets wat in de hoofdtekst niet aan de orde is geweest.

- 3p 31 Welk punt van discussie voegt fragment 2 daarmee toe aan de voorstellen die in de hoofdtekst aan de orde komen? Gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

Tekst 3 Breinmythes

- 1p 32 Welke waarschuwing staat centraal in de column 'Breinmythes'?
- A Geloof niet zomaar in de theorie van de leerstijlen!
 - B Hevel het onderzoek naar ratten niet zomaar naar mensen over!
 - C Hoed u voor de wetenschappers van de Vrije Universiteit!
 - D Wees behoedzaam met de interpretatie van de werking van onze hersens!
- 6p 33 Vat de column 'Breinmythes' samen in maximaal 50 woorden, in het licht van het genoemde onderzoek.

Tekst 4 Stemmen voor de Tweede Kamer

“Toch slaagt dat handjevol elkaar omhoog helpende mensen erin te doen alsof ze ons allemaal vertegenwoordigen.” (regels 20-23)

- 1p 34 Welke van onderstaande redenen geeft het beste weer hoe dat volgens de tekst komt?

Dat komt doordat

- A ze hun cliché-meningen vaak via de media kenbaar maken.
- B ze hun opvattingen steeds op een vlotte manier herformuleren.
- C ze in de media volop discussiëren met kiezers.
- D ze zaken bespreken die het volk bezighouden.

In de tekst ‘Stemmen voor de Tweede Kamer’ wordt een duidelijk standpunt ingenomen ten aanzien van het uitbrengen van een stem bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer.

- 6p 35 Vat de bijbehorende argumentatie in alinea 3 en 4 samen door het onderstaande schema aan te vullen.

hoofdstandpunt: stemmen zonder zeggenschap over coalitievorming is zinloos/niet goed

argument:

tegenargument:

weerlegging:

want

onderbouwing:

onderbouwing 1

onderbouwing 2

- 1p 36 Door welke van onderstaande omschrijvingen wordt de houding van de auteur tegenover het door haar behandelde onderwerp het beste getypeerd?

- A afwijzend, maar berustend
- B kritisch en strijdlustig
- C moedeloos, maar relativerend
- D nuchter en opstandig

Bijlage VWO

Voorbeeldexamen

Nederlands

Tekstboekje

Grenzeloze literatuur

- (1) In literaire supplementen en kunstrubrieken wemelt het al een tijd van discussies over de toekomst van de literatuur in een tijd van ontleding.
- 5 Ook wordt er opnieuw gedebatteerd over de vraag of het verschil in kwaliteit tussen een toneelstuk van Vondel en de smartlapteksten van André Hazes hard gemaakt kan worden.
- 10 (2) De grens tussen de 'hogere' literatuur en de populaire amusementslectuur lijkt langzaam maar zeker te vervagen, vooral door de knieval die de meeste media maken
- 15 voor jongeren en een lager opgeleid publiek. Tegelijkertijd verschuift de voorkeur van de gemiddelde boekenliefhebber van pure fictie naar non-fictie. Vooral de vraag naar boeken
- 20 over historische onderwerpen, biografieën en egodocumenten zoals dagboeken is flink toegenomen.
- (3) Waar komen deze verschuivingen en grensvervagingen vandaan? Toen ik nog *Moderne Letterkunde*
- 25 doceerde aan de Universiteit van Amsterdam, was daar juist de democratisering van de vroege jaren zeventig losgebarsten. Wij docenten
- 30 probeerden nog 'elitaire' onderwerpen aan de man te brengen, zoals de poëzie van Nijhoff of de romantheorie. Maar de studenten, die mochten meebeslissen, geloofden
- 35 niet meer in het belang van de traditionele grote schrijvers en vroegen om colleges over populaire literatuur, kinderboeken, vrouwenboeken, strips en doktersromans. De
- 40 essaybundel *Populaire literatuur* die wij collectief in 1974 uitgaven, was een typische uiting van wat je de
- 'democratisering van de smaak' zou kunnen noemen.
- 45 (4) Wat de grens tussen fictie en non-fictie betreft, is er een even sterke verschuiving opgetreden. Tot in de jaren zeventig bestond er een grote schaarste aan schrijversbiografieën. De studie van de
- 50 Nederlandse letteren werd in de naoorlogse periode nog beheerst door een taboe op het betrekken van de persoon van de schrijver bij de
- 55 behandeling van zijn werk. Zo'n op de schrijver gerichte benadering werd gehemeld, omdat ze leidde tot het misverstand dat bijvoorbeeld de ik-persoon in een roman zou samen-
- 60 vallen met de schrijver zelf. Nee, bij bestudering van een literaire tekst diende men zich te beperken tot de tekst zelf. Wat de auteur erover had opgemerkt, deed niet ter zake.
- 65 (5) Ook op dat punt zijn we nu in het andere uiterste vervallen. Om in het literaire circus te kunnen meedraaien, moet de schrijver met zijn hele hebben en houden voor de dag
- 70 komen en zijn eigen boeken pluggen door op te treden in alle media. Biografieën en dagboeken zijn in de boekhandel niet meer aan te slepen en menig schrijver verwerkt zo veel
- 75 mogelijk eigen ervaringen in wat hij schrijft.
- (6) Tot en met de jaren zeventig gold aan de universiteiten als criterium voor 'literatuur' dat een tekst
- 80 'fictioneel + waardevol' dient te zijn. Dus geen Geert Mak¹⁾ (want echt gebeurd) en geen Dan Brown²⁾ (want puur vermaak). Inmiddels houden literatuurwetenschappers er heel

85 andere ideeën op na.
(7) Wat zijn die ideeën en wat valt er tegenin te brengen? De jonge Amsterdamse hoogleraar letterkunde Thomas Vaessens betoogde op 7 april in *nrc.next* dat schrijvers zich niet moeten verschuilen achter hun personages. De literatuur stelt zich veel te vrijblijvend op, vond hij. Zo noemde hij het verkeerd als een schrijver die zich voor belediging moet verantwoorden in een rechtszaak, zich verdedigt door te stellen: “Dat heb ik niet gezegd, maar een van mijn personages.”
(8) Dat is een onzinnige eis van professor Vaessens. De schrijver zou wel heel erg in zijn vrijheid beknot worden als hij zich bij iedere uiting van zijn romanfiguren moest afvragen: “Kan ik dat wel helemaal voor mijn verantwoording nemen?” In uiterste consequentie zou dan ook de auteur van een misdaadroman vervolgd kunnen worden voor de moorden die hij laat plegen.
(9) Het is duidelijk dat Vaessens het slachtoffer is van het vervagen van de grens tussen een literaire roman en een journalistiek boek. In dat laatste werk kan de auteur inderdaad niet straffeloos bestaande personen beledigen of aanklagen. Maar een werk van fictie vertelt gewoonlijk over verzonnen figuren, die dan ook de vrijheid moeten hebben om te zeggen wat hun maar invalt. Dat betekent niet dat de schrijver zich aan alle verantwoordelijkheid onttrekt. De totale strekking van zijn roman zal hij altijd wel degelijk voor zijn verantwoording nemen.
(10) In april is, onder meer in *NRC Handelsblad*, ook verbale strijd überhaupt zinvolle uitspraken over de werkelijkheid kan doen. Als romans

toch maar verzonnen verhalen zijn, waarom zouden we dan al die moeite doen om daar kennis van te nemen? Kunnen we dan niet met meer winst filosofische of historische boeken lezen?
(11) Op dit soort vragen is al zo'n 2400 jaar geleden door Aristoteles afdoend antwoord gegeven. In zijn *Poetika* schrijft hij, als hij historische werken met tragedies vergelijkt, dat die laatste meer waarheid over het leven in het algemeen bevatten, omdat de geschiedschrijver zich met alle mogelijke onbenullige details en toevalligheden moet bezighouden, terwijl het drama algemene eigenschappen van de werkelijkheid laat zien, juist omdat de schrijver zich niet hoeft bezig te houden met wat er zich bij een bepaalde historische gebeurtenis heeft voorgedaan.
(12) De fictieschrijver kan dus beter dan een journalist algemene waarheden laten zien, omdat hij zich niet aan de feiten hoeft te houden. Die eeuwenoude stelling is maar al te waar. Waar komt dan die plotselinge twijfel aan een zinvolle strekking van literaire werken vandaan?
(13) Hier is de fatale invloed merkbaar van het zogenaamde 'post-moderne denken'. In het voetspoor van filosofen als Theodor Adorno en Roland Barthes hebben verschillende literaire critici geprobeerd af te rekenen met de gedachte dat een boek ooit een belangrijke mededeling kan bevatten. Iedere lezer, stelden zij, zou namelijk een eigen uitspraak bij elkaar sprokkelen uit 'de taaltekens' van een tekst. Wat de lezer daaruit opmaakt, is zijn volkomen vrije interpretatie. In principe is literatuur volgens de postmoderne critici dus een vrijblijvend spel met woorden.

180 **(14)** Nu is het inderdaad een feit dat
verschillende lezers verschillende
opvattingen uit hetzelfde boek
destilleren. Maar daarmee is nog niet
gezegd dat men ‘na zorgvuldige
185 lezing’ het nooit eens zou kunnen
worden over de hoofdstrekking van
een bepaalde roman.

(15) Het postmoderne denken is dan
ook niet veel meer dan een her-
bezinning op de al te hoge pretenties
190 van sommige kunstenaars die zich in
de moderne tijd – na de Verlichting –
wel eens de allure van Bijbelse
profeten aanmaten. Na de onttroning
van de godsdienst als ultieme bron
195 van waarheid zou nu de literatuur de
laatste waarheden moeten open-
baren. Met name negentiende-
eeuwse dichters dichtten de literatuur
die hoge taak toe.

200 **(16)** Als het al zin heeft dergelijke
eeuwheidspretenties onderuit te
halen, dan moet de postmodernist
toch niet het kind met het badwater
weggooien door te stellen dat een
205 literair werk in het geheel geen waar-
heden kan bevatten.

(17) Dezelfde voorzichtigheid is ge-
boden wanneer het gaat om de vraag
welk boek tot de literatuur gerekend
210 dient te worden en welk niet. Die
vraag mag soms moeilijk te beant-
woorden zijn, maar dat is nog geen
reden om te beweren dat *De vlegel-
jaren van Pietje Bell* door Chris van
215 Abcoude op hetzelfde niveau staat
als een roman van Proust.

(18) De jonge hooggeleerde Lisa
Kuitert schaarde zich onlangs bij de
220 tegenstanders van een ‘elitaire’
literatuuropvatting door te verklaren
dat het maar eens uit moest zijn met
de subsidie op moeilijk verkoopbare
boeken. Literaire werken die niet aan
225 de vraag van de markt beantwoor-
den, hebben volgens haar geen recht

van bestaan. Daarmee kiest
mevrouw Kuitert wel erg onver-
bloemd voor de smaak van de massa
en neemt ze blijkbaar voor lief dat
230 met name dichtbundels dan niet
meer uitgegeven kunnen worden.

(19) Natuurlijk hebben ook de
sociologen weer hun nutteloze praat
op de kwestie rond de kwaliteitsvraag
235 losgelaten. In Frankrijk betoogde
Pierre Bourdieu dat het verschil in
artistieke kwaliteit een bedenkfel is
van de beter gesitueerden, die daar-
mee hun maatschappelijke positie
240 veilig willen stellen door te veinzen
dat alleen zij kunnen genieten van
bepaalde soorten moeilijk toeganke-
lijke kunst. Zij lezen expres ingewik-
kelde boeken om zich zo te onder-
scheid van de domme massa.

(20) Uit de zo geschapen onzeker-
heid of er eigenlijk wel objectieve
kwaliteitsverschillen bestaan, valt ook
de steeds weer oplaaiende strijd te
250 verklaren over de vraag of men leer-
lingen in het voortgezet onderwijs
ertoe mag verplichten een aantal
literaire meesterwerken (de zo-
genaamde ‘canon’ van de literatuur)
te lezen en te bestuderen in een
historische context. Wie zich verzet
tegen een dergelijke verplichte lijst,
miskent dat insiders wel degelijk over
260 harde criteria beschikken om vast te
stellen of een bepaald werk tot de
hogere literatuur gerekend mag
worden of niet.

(21) Toen Herman Franke in zijn
column in *de Volkskrant* zijn lezers
265 onlangs opriep hem te helpen met
het opstellen van een reeks criteria
om ‘het verschil tussen lage en hoge
literatuur’ te bepalen, leverde dat een
lange rij overtuigende kenmerken van
270 waardevolle literatuur op. Een van
die kenmerken luidt: de betere roman
laat meer interpretaties toe en ont-

regelt wat we kennen of menen te
kennen, waardoor we de wereld op
275 een nieuwe manier gaan zien.
Triviale lectuur daarentegen
bevestigt wat we toch al dachten.
(22) Er is, kortom, alle reden om de
sceptis van de postmodernen met

*naar: Hans van den Bergh
uit: HP/De Tijd, 12 mei 2006*

noot 1 Geert Mak: Nederlands auteur van historische werken zoals *De eeuw van mijn vader*
en *In Europa*

noot 2 Dan Brown: Amerikaans auteur van de bestseller *De Da Vinci Code*

Tekst 2

De heilloze weg van het CPB

(1) Het Centraal Plan Bureau (CPB)
zwingelt, net als eerder het Sociaal
Cultureel Planbureau (SCP) heeft
gedaan, een discussie aan die het
5 niveau van borrelpraat niet ontstijgt:
wie ongezond leeft, moet daar in
financiële zin voor boeten, is zo'n
beetje de gedachte die het CPB
opperde in een rapport over de zorg-
10 kosten. Het gevaar dreigt dat hier-
mee uiteindelijk ook het laatste restje
solidariteit in de samenleving op het
spel wordt gezet. Of hebben we
soms niets geleerd van de heisa rond
15 de inkomensafhankelijke zorg-
premie?

(2) De conclusies van het CPB ten
aanzien van de stijgende zorgkosten
en de daarbij behorende lasten-
20 verdeling, lijken op het eerste oog
redelijk. Door de toenemende ver-
grijzing en de toegenomen levens-
verwachting komen zowel pen-
sioenen als zorgkosten onder druk te
25 staan. Op termijn staat mogelijk zelfs
de betaalbaarheid van het hele stel-

280 een korreltje zout te nemen. Door het
lezen van een goed literair werk leren
we nog altijd meer over de wereld
dan door alleen maar op eigen kracht
rondtobben in een grauwe, ondoor-
285 zichtige werkelijkheid.

sel op het spel. Waarom dan niet die
mensen zwaarder belasten die vaker
een beroep doen op de gezondheids-
30 zorg als direct gevolg van hun eigen
ongezonde levensstijl?

(3) Nadat de politiek aansluitend op
de Tweede Kamerverkiezingen in
2012 schielijk het voorstel van de
35 nieuwe regering voor een inkomens-
afhankelijke zorgpremie introk, komt
het CPB nu met een perfide variant
op de proppen. In deze neoliberale
kapitalistische maatschappij wordt
40 'eigen verantwoordelijkheid' al heel
snel 'eigen schuld' en dreigt de zieke
medemens gewoon de zoveelste
variant te worden van een loser. Als
we lifestyle gaan betrekken in de
45 zorgkosten, en dat ook consequent
doorvoeren, slaan we een heilloze
weg in vol scheve ogen en strenge
controles. Zo bevoordelen we straks
niet alleen mensen met gezonde
50 genen, maar ook mensen met een
gezond stel hersens. Want het zijn
niet toevallig vaak de lagere in-

komens die de hoogste zorgkosten claimen. Voor mensen met een
55 universitair diploma zal het lastig zijn te geloven, maar er zijn in dit land ontelbaar veel mensen voor wie je elke keer weer moet uitspellen dat je
60 frisdrank. Armoede is ook niet iets waar je voor kiest, maar wat vaak overgedragen wordt van generatie op generatie.

(4) Het is goed om nog eens kritisch
65 te kijken naar de inhoud van de basisverzekering en naar het zorgstelsel zelf, waarvan de kostenstructuur op z'n minst fraudegevoelig en ondoorzichtig te noemen valt. En
70 misschien zou je ook een buffer op moeten werpen voor mensen die met elk wissewasje naar de dokter stappen en die zich met onzinklachten melden bij de Eerste Hulp.

(5) Verder kan de politiek zich beter
75 verre houden van deze hele discussie die uiteindelijk iederéén treft. Wat moet je immers met die hoogopgeleide werknemer die op 32-
80 jarige leeftijd thuis komt te zitten met een burn-out omdat hij is vastgelopen in de *ratrace*? En wat moet je met al die tweeverdieners die depressief worden of angstklachten
85 ontwikkelen omdat de combinatie van werk, huishouden en zorg te slopend blijkt te zijn? Is dat ook allemaal een

kwestie van 'eigen schuld'? En, als we nog een stapje verder gaan, wat
90 doe je dan met mensen die eerst helemaal binnenstebuiten zijn gekeerd door de medische wetenschap voordat vast komt te staan dat hun klachten stressgerelateerd zijn?

95 Moeten al die mensen met hyperventilatie of een burn-out straks soms de kosten van hun hartfilmpjes en maag- en darmonderzoeken terug gaan betalen, zodra blijkt dat hun
100 klachten 'tussen de oren zitten' en ze meer gebaat zijn bij minder hard werken en minder eisen aan zichzelf stellen? Hiermee kom je definitief terecht in een samenleving waar het
105 woord 'samen' zijn betekenis totaal verloren heeft.

(6) Maar los van de ethische kant van deze hele discussie (en de vraag of het wel de taak is van het CPB om
110 zo nadrukkelijk richting te willen geven aan maatschappelijke vraagstukken) zit er nog een heel andere kant aan deze zaak. Alle ophef ver-
hult vooral op vakkundige, bijna
115 listige wijze het feit dat het de politiek zélf is geweest die – door in te zetten op marktwerking, schaalvergroting en privatisering – niet alleen onze wel-
vaartsstaat heeft verkwanseld, maar
120 tevens onze hele welvaart op het spel heeft gezet.

*naar: een column van Gerhard Hormann, politicoloog & schrijver
uit: de Volkskrant, 12 januari 2013*

Breinmythes

(1) Het brein blijft een mysterieus ding. Alleen al het idee dat er een orgaan bestaat dat over zichzelf kan nadenken, vervult me met verwondering – en soms met hoofdpijn. Want wie denkt er na: dat brein, of ik? Is er eigenlijk wel een onderscheid? En hoe zou ik dat te weten kunnen komen?

(2) Om dit hoofdpijndossier behapbaar te houden, praten veel mensen over hersenen alsof het een soort autonome eenheid in de hersenpan is. ‘Mijn brein is verliefd’ of ‘Het kindbrein is nog volop in ontwikkeling’. Alsof niet het kind zélf aan het leren en opgroeien is, maar alleen de grijze massa in de bovenkamer. De reden is wellicht dat de hersenen, vergeleken met de psyche, zo lekker tastbaar zijn: je kunt ze vastpakken, scannen, opereren.

(3) Deze tastbaarheid geeft het brein een soort gratis geloofwaardigheid. Zo zijn mensen veel sneller geneigd een uitspraak te accepteren die betrekking heeft op het brein dan op de psyche. Een stelling als ‘we gebruiken slechts 10 procent van onze psyche’ zal vrijwel iedereen larioekalarm onmiddellijk laten afgaan. Maar ‘we gebruiken slechts 10 procent van ons brein’ is een van de hardnekkigste mythes in hersenland.

(4) Die mythe was vorige week even in het nieuws. Een groep wetenschappers van de Vrije Universiteit had onderzocht in hoeverre leraren in het basis- en voortgezet onderwijs geloofden in enkele van de meer wijdverbreide hersensprookjes. Maar

liefst 47 procent van hen geloofde het tienprocentsverhaal.

(5) Andere neuromythen konden zelfs op nog meer steun rekenen. Het idee dat een extra rijke, stimulerende omgeving beter is voor het peuterbrein dan zomaar een gemiddelde omgeving bijvoorbeeld. Meer dan driekwart van de meesters en juffen denkt dat dit correct is. Toch is er geen bewijs voor deze gedachte. Weliswaar is het zo dat de hersenen van rattenkindertjes ervan opknappen als ze speelgoed in hun gewoonlijk volstrekt lege kooi hebben, maar, zoals een journalist van *The Wall Street Journal* terecht opmerkte, dat zegt niet per se iets over mensenkinderen.

(6) En zelfs als je het rattenonderzoek door zou willen trekken naar de mens, dan nog kun je alleen vaststellen dat het niet zo’n goed idee is om kinderen in een kaal hok te laten opgroeien. En tot die conclusie waren we ook zonder hersenwetenschappelijk inzicht al gekomen.

(7) De meest wijdverbreide hersenmythe was deze: 94 procent van de docenten denkt dat kinderen beter leren als ze de stof aangeboden krijgen in een leerstijl die bij hun brein past. De gedachte is dat sommige kinderhersenen bijvoorbeeld meer visueel ingesteld zijn, en anderen meer op gehoor of gevoel. Experimenten laten zien dat dit klopt, maar ook dat het voor de leerprestaties geen sikkepit uitmaakt of een docent zich iets van die hersenleerstijl aantrekt of niet.

(8) Het opvallende is dat juist leraren met een grote interesse in het brein ook het vaakst de flauwekulverhalen geloofden. Dat is extra verontrustend, omdat binnen het onderwijs een kleine 'neuro-industrie' is ontstaan waarin de mythes welig tieren. Die

industrie maakt handig gebruik van het feit dat mensen een verhaal gemakkelijker voor waar aannemen als er een snuffje brein in zit. Het zou beter zijn als de mysterieuze hersenen met wat meer scepsis benaderd zouden worden.

*naar: Asha ten Broeke, wetenschapsjournaliste & schrijfster
uit: Trouw, 27 november 2012*

Tekst 4

Stemmen voor de Tweede Kamer

(1) Iedere keer als er weer een kabinet is gevallen, mogen we onze stem uitbrengen op een paar honderd kandidaten die op de kieslijst voor de Tweede Kamer staan. Mensen die zich met succes door alle partijkrochten heen naar boven hebben gewerkt. "De actieve leden vertegenwoordigen niet de leden in het algemeen en al helemaal niet de kiezers, noch in de politieke opvattingen, noch wat betreft maatschappelijke positie. Zij vertegenwoordigen alleen zichzelf", concludeerde prominent PvdA'er Jos van Kemenade in 1991 al in het rapport 'Een partij om te kiezen'. Hij zei het over de PvdA, maar de PvdA was – en is – hierin natuurlijk niet uniek.

(2) Toch slaagt dat handjevol elkaar omhoog helpende mensen erin te doen alsof ze ons allemaal vertegenwoordigen. Met dank aan de media, die niets liever willen dan aansluiten bij deze oligarchie van zelfbenoemde verlichte geesten. Dus komen ze voortdurend op tv, staan ze voortdurend op de voorpagina van de krant en hoor je ze voortdurend op de radio. Met hun uitgekauwde *one liners*. Het glas wijn in het

verzorgingstehuis, de ouderen die moeten slapen onder de brug, de zorg die de helft van ons inkomen gaat opeten, we kunnen het inmiddels allemaal dromen.

Pionnen

(3) Enfin. Om de zoveel jaar zetten we een kruisje. Wat er verder met onze stem gebeurt, daar gaan wij niet over. We mogen de pionnen op het bord zetten, maar ons niet met het spel bemoeien. Er schijnen nogal wat mensen 'strategisch' te gaan stemmen. Daarmee zouden ze bepaalde samenwerkingsverbanden tussen de politieke partijen na de verkiezingen beter mogelijk maken of juist blokkeren. Dat is een farce, want onze politici vinden het de normaalste zaak van de wereld dat ze onze stemmen ophalen en dan zelf uitmaken wat ze ermee gaan doen: "We houden alle mogelijkheden open." Dat is een andere manier om te zeggen: "Wat u wilt, interesseert ons in de grond van de zaak geen bal."
(4) Die houding kunnen ze zich permitteren, omdat onduidelijk is welke strategie de strategische stemmer volgt. Er zijn mensen die op de VVD

stemmen en de PvdA er voor geen
goud bij willen. Er zijn mensen die op
de PvdA stemmen die heel hard
65 hopen op een linkse regering met de
SP. Er zijn mensen die op de VVD of
de PvdA stemmen die dromen van
een nieuw Paars kabinet van PvdA
en VVD. Jolande Sap stelt voor dat
70 we op GroenLinks gaan stemmen om
zo Paars-plus te kunnen realiseren.
En ga zo maar door. Waarom zou
een politicus zich eigenlijk gebonden
voelen aan de veronderstellingen van
75 de strategische stemmers?

Carte blanche

(5) In feite stelen politici onze stem

naar: Malou van Hintum

uit: de Volkskrant, 11 september 2012

om vervolgens hun eigen gezelschapsspel te gaan spelen. Waarom
80 pikken wij deze minachting eigenlijk?
Want welke politieke voorkeur je ook
hebt, dit belang hebben we als
kiezers gemeenschappelijk: het moet
duidelijk zijn welke coalitie je voor-
85 keur heeft. Zonder dat geef je politici
carte blanche.

(6) Democratische burgers die zichzelf serieus nemen, zouden dat eigenlijk niet moeten doen. En politici
90 die hun kiezers serieus nemen, hadden het allang mogelijk gemaakt om behalve op een partij, ook te stemmen op een favoriete coalitie.

Correctievoorschrift VWO

Voorbeeldexamen

Nederlands

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;

- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
 - 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
 - 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
 - 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.
- NB2 Als het College voor Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.
Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:
- NB
- a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
 - b. Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden WOLF-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt. In dat geval houdt het College voor Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 65 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

1 *Tekst met vragen*

1.1 Bij de beoordeling van antwoorden op open vragen worden, gelet op de aard van de opgaven, geen punten afgetrokken voor spelfouten. Voor idiomatische en grammaticale oneffenheden geldt hetzelfde, tenzij het antwoord er minder juist of zelfs fout door wordt.

1.2 Bij enkele open vragen wordt aangegeven dat de kandidaat zich aan een bepaalde antwoordlengte moet houden. Indien de kandidaat bij een dergelijke vraag een antwoord geeft dat inhoudelijk *volledig goed* is en dat *strikt, dus zonder enige overschrijding*, binnen de gegeven antwoordlengte valt, wordt daarvoor een extra deelscore van 1 scorepunt toegekend.

1.3 Voor alle open vragen met een maximum aantal woorden geldt: indien een kandidaat een vraag herhaalt alvorens hij/zij tot een antwoord komt, worden de woorden tot aan het eigenlijke antwoord (conform het beoordelingsmodel) niet meegeteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Tekst 1 Grenzeloze literatuur

- 1 **maximumscore 1**
alinea 3
- 2 **maximumscore 1**
alinea 7
- 3 **maximumscore 3**
 - De knieval van veel media voor jongeren en een lager opgeleid publiek 1
 - De verschuiving van (pure) fictie naar non-fictie 1
 - De democratisering/democratiseringsbeweging van de (vroeger) jaren '70 / van de smaak in de jaren '70 1
- 4 **maximumscore 2**

De kern van een goed antwoord is:

 - Bij beide staat grotere aandacht voor de persoon van de schrijver / voor non-fictionele/autobiografische aspecten van literatuur centraal 1
 - een volledig goed antwoord, niet langer dan 15 woorden 1
- 5 **maximumscore 1**

De kern van een goed antwoord is:
De opvatting dat schrijvers verantwoordelijk gehouden moeten kunnen worden voor uitingen van hun personages.
- 6 **maximumscore 1**

De kern van een goed antwoord is:
De opvatting dat literatuur geen zinvolle uitspraken over de werkelijkheid kan doen / geen algemene waarheden over de werkelijkheid kan bevatten / een vrijblijvend, meerduidig spel met woorden is.
- 7 **maximumscore 2**

De kern van een goed antwoord is:

 - Een schrijver is niet verantwoordelijk voor de uitspraken van zijn personages, maar wel voor de (totale) strekking van zijn werk 1
 - een volledig goed antwoord, niet langer dan 25 woorden 1
- 8 **maximumscore 1**
(argument op basis van) een voorbeeld
- 9 **maximumscore 1**
(argument op basis van) een gevolg

Vraag	Antwoord	Scores
10	maximumscore 1 (argument op basis van) autoriteit	
11	D	
12	maximumscore 3 De kern van een goed antwoord is:	
	• Elke lezer heeft een eigen interpretatie van een tekst	1
	• een boek zou (dus) nooit een belangrijke mededeling kunnen bevatten / literatuur is een vrijblijvend spel met woorden	1
	• een volledig goed antwoord, niet langer dan 20 woorden	1
13	maximumscore 2 De kern van een goed antwoord is:	
	• Fictie kan een hoofdstrekking bevatten waarover lezers het eens kunnen worden	1
	• Fictie kan wel degelijk waarheden bevatten (die voor veel lezers gelden)	1
14	maximumscore 1 De kern van een goed antwoord is: (Kiezen voor) de smaak van de massa is afkeurenswaardig. / De smaak van de massa is funest voor de (hogere) literatuur.	
15	maximumscore 1 De kern van een goed antwoord is: Poëzie is belangrijk voor mensen. / Poëzie verdient het beschermd te worden.	
16	maximumscore 2 De kern van een goed antwoord is:	
	• De 'hogere' literatuur maakt de werkelijkheid minder ondoorzichtig / begrijpelijker / biedt inzicht in de werkelijkheid / leert ons meer over de wereld	1
	• een volledig goed antwoord, niet langer dan 15 woorden	1
17	C	
18	maximumscore 2	
	• 1	1
	• 4	1
19	C	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 1

De kern van een goed antwoord is (één van de volgende):

- Het aanbieden van een (moeilijke) literaire (historische) context / (verplichte) canon werkt intimiderend / schrikt af / vergalt het leesplezier.
- De voorstelling van de piramide (met een kleine top van hoogwaardige literatuur – de canon –) deugt niet.
- Jongeren zelf maken (nog) geen onderscheid tussen hoge en lage cultuur / tussen wat tot de canon behoort en wat niet. / Deze benadering sluit niet aan bij de belevingswereld van jongeren.

21 maximumscore 1

De kern van een goed antwoord is:

Overeenkomst: het literaire werk zelf wordt centraal gesteld / de benadering is niet-elitair / gaat uit van een ‘gedemocratiseerde smaak’.

22 maximumscore 1

De kern van een goed antwoord is:

Centrale vraag: wat heeft de tekst de lezers van vandaag (nog) te zeggen?

23 C

Tekst 2 De heilloze weg van het CPB

24 A

25 maximumscore 3

De kern van een goed antwoord is:

- In het voorstel van de nieuwe regering zou de zorgpremie afhankelijk van het inkomen worden 1
- In het voorstel van het CPB is de eigen bijdrage aan de zorgkosten afhankelijk van de eigen levensstijl 1
- een volledig goed antwoord, niet langer dan 40 woorden 1

26 maximumscore 2

De kern van een goed antwoord is:

- Door zowel de nieuwe regering als het CPB is voorgesteld om de zorgpremie afhankelijk te maken van persoonlijke kenmerken / van iets waar mensen weinig invloed op kunnen uitoefenen / de eigen verantwoordelijkheid voor gezondheid en zorg te vergroten 1
- of
- Het zijn beide nieuwe manieren om de kosten in de zorg te bestrijden 1
 - een volledig goed antwoord, niet langer dan 30 woorden 1

Vraag	Antwoord	Scores
27	maximumscore 3 De kern van een goed antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> Mensen die niet beschikken over een gezond stel hersens houden er vaak een ongezonde leefstijl op na 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Daardoor moeten ze vaker een beroep doen op de gezondheidszorg / Daardoor maken ze meer kosten voor gezondheidszorg 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een volledig goed antwoord, niet langer dan 35 woorden 	1
28	maximumscore 4 De kern van een goed antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> met het voorstel wordt de lagere sociaal-economische klasse benadeeld / worden bepaalde bevolkingsgroepen systematisch benadeeld/bevoordeeld 	1
	<ul style="list-style-type: none"> het is moeilijk te bepalen wanneer er sprake is van eigen schuld 	1
	<ul style="list-style-type: none"> de solidariteit in de samenleving wordt ondermijnd 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een volledig goed antwoord, niet langer dan 40 woorden 	1
29	C	
30	A	
31	maximumscore 3 De kern van een goed antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> De zorgvergoeding moet afhankelijk zijn van de effectiviteit/zinnigheid van de behandeling / de kwaliteitsverbetering van het leven die de behandeling biedt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> een volledig goed antwoord, niet langer dan 20 woorden 	1

Tekst 3 Breinmythes

- 32** **D**
- 33** **maximumscore 6**
Een goede samenvatting bevat ten minste de volgende drie elementen:
- Uit onderzoek van de VU blijkt dat veel leraren in tal van hersenmythes geloven / onbewezen opvattingen over het brein aanhangen 2
 - Het is verontrustend dat er binnen het onderwijs een neuro-industrie is ontstaan, gebaseerd op onjuiste aannames (waarin deze mythes / onbewezen opvattingen welig tieren) (juist van in het brein geïnteresseerde docenten) 2
 - Het brein zou/de mysterieuze hersenen zouden met meer scepsis moeten worden benaderd 2

Indien meer dan 50 woorden: 2 scorepunten aftrek

Indien meer dan 55 woorden: 4 scorepunten aftrek

Indien meer dan 60 woorden: 6 scorepunten aftrek

Tekst 4 Stemmen voor de Tweede Kamer

34 A

35 maximumscore 6

hoofdstandpunt: stemmen zonder zeggenschap over coalitievorming is zinloos/niet goed

argument: (want) we weten niet wat er met onze stem gebeurt / hoe en met wie ze gaan samenwerken

tegenargument: met strategisch stemmen kan ik bepaalde samenwerkingsverbanden tussen politieke partijen mogelijk maken of blokkeren

weerlegging: strategisch stemmen is een farce
want

onderbouwing: politici halen onze stemmen op en bepalen dan zelf wat ze ermee doen

onderbouwing 1 Het is onduidelijk welke strategie een strategische stemmer volgt

onderbouwing 2 Een politicus voelt zich niet gebonden aan strategisch stemmer

per goed argument of goede onderbouwing, in juist verband

1

36 B

5 Inzenden scores

Voor dit examen hoeft u geen afnamegegevens aan Cito te verstrekken.

6 Bronvermeldingen

tekst 1	naar Hans van den Bergh, HP/De Tijd, 12 mei 2006
tekst 2	naar Gerhard Hormann, de Volkskrant, 12 januari 2013
tekst 3	naar Asha ten Broeke, Trouw, 27 november 2012
tekst 4	naar Malou van Hintum, de Volkskrant, 11 september 2012
tekstfragment 1	naar Hans Hoenjet, HP/De Tijd, 24 februari 2006
tekstfragment 2	naar Jarico Vos, de Volkskrant, 14 januari 2013

